

יד
מהרי"ע

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

נמסר במוצש"ק
שופטים
אלול ה'תש"פ ב'של"א
בבית המדרש "פעולת צדיק"
בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

ביאור דברי הרמב"ם ועוד ראשונים בעניין צדוק וביתוס תלמידי אנטגנוס, ובעניין הקראים הכופרים בתושב"ע.

האם ישנו הבדל בין הצדוקים לבין הבייתוסים.

המשך ביאור דברי הגמ' במס' ב"ק עין תחת עין וכו' לא סלקא דעתך, דתניא וכו'.

מדוע נאמר בתורה ג' פעמים עניין עין תחת עין, ומדוע פעם אחת נאמר 'עין בעין'.

המשך ביאור דברי הרמב"ם בדין עין תחת עין, יישוב תמיהת בעל ים של שלמה ובעל מעשה רוקח על דבריו.

קושיא עצומה על הרמב"ם בספרו מו"נ ממ"ש בעצמו, וביאור דברי הטוענים עליו.

ביאור מרן שליט"א על דברי הרמב"ם הנ"ל, ועפ"י תשובה לשאלה דלעיל מדוע נאמר בתורה ג"פ עניין עין תחת עין, וביאור עפ"י הסוד מדוע פעם אחת נאמר 'עין בעין'.

כל הזכויות שמורות

יוצ"ל ע"י מוסדות יד מהרי"ץ בני ברק

טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741

דוא"ל: yad@maharitz.co.il

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:

קול יהודי תימן – 072-33-23-642 שלוחה 6

מספר השיעור בדיסקים ובקו "קול יהודי תימן" – 558

לשמיעת השיעור במערכת קול הלשון – 03-6171031

השיעור מוקדש לעילוי נשמת המנוח רבי יוסף בן יחיא נהרי ז"ל.
נדבת אשתו שתחי', ובנו ידידנו הותיק הרב אריאל נהרי יצ"ו
מירושלם עיקו"ת.

המקום ברוך הוא ירצה נדבתו, ויברך מעשי ידיו, מכל צרה ונזק
יצילהו, שבעז"ה יהיה לעילוי ותיקון נשמת המנוח תנצב"ה, אכי"ר.

בשם רחמן.

השיעור מוקדש לעילוי נשמת המנוח רבי יוסף בן יחיא נהרי ז"ל. נדבת אשתו ובנו ידידנו הותיק הרב אריאל נהרי יצ"ו מירושלם עיקו"ת. המקום ברוך הוא ירצה נדבתו, ויברך מעשי ידיו, מכל צרה ונוק יצילהו, שבעז"ה יהיה לעילוי ותיקון נשמת המנוח תנצב"ה, אכ"ר.

ביאור דברי הרמב"ם ועוד ראשונים בעניין צדוק וביתוס תלמידי אנטגנוס, ובעניין הקראים הכופרים בתושב"ע.

במסכת אבות [פרק ראשון משנה ג'] כתוב כך, אנטגנוס איש סוכו קיבל משמעון הצדיק, הוא היה אומר אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס, אלא היו כעבדים המשמשים את הרב על מנת שלא לקבל פרס, ויהי מורא שמים עליכם.

הרמב"ם בפירושו המשנה כותב כך, והיו לזה החכם, שני תלמידים. דהיינו לאנטגנוס (הטי"ת בשורק). ויש הקוראים אנטגנוס, הטי"ת בחירק, עיין מ"ש בס"ד במילי דאבות. ויש הקוראים אניטיגנס, הנו"ן השנייה בפתח, ע"י פי הרשב"ץ. ישנן הרבה גירסאות, לא משנה. שם האחד צדוק, ושם השני ביתוס.

לפני שאמשיך, בכדי שלא יהיו תמיהות, וגם למען ידעו דורות אחרונים בנים יוולדו, נקדים כי הגירסא שלנו היא, 'צדוק', צדוקי. הצאד"י בפתח, הדל"ת בדגש חזק, והוא"ו בשורק. ובעדות אחרות קוראים 'צדוק', צדוקי. וכן ישנו הבדל לגבי ביתוס, אנחנו קוראים הוא"ו בשורק, והם בחולם. אבל הנקודה העיקרית כאן היא לגבי צדוק, שאנחנו קוראים 'צדוק', למרות שזה נשמע אולי קצת תמוה, מי שיעניין בפירוש 'מילי דאבות' [עמ"ס אבות שם] יראה שהבאתי בשם אבא מארי זצ"ל, שהוא הסביר כי אכן כנראה שמו מעיקרא היה צדוק, כפי שישנם רבים בשם רבי צדוק, אבל הפכו את שמו לגנאי, בכדי שלא תחשוב שהוא צודק, כי השם 'צדוק' נשמע מכובד. זהו כפי שחז"ל אומרים [ע"ז דף מו.] לגבי עבודה זרה, שבמקום

'עין כלי' קוראים לה 'עין קוץ'. 'בית גליא' – 'בית כריא'. לכנות שם לגנאי. אפשר לראות שם באריכות במילי דאבות, בדף ט' ד"ה ודע.

ממשיך הרמב"ם וכותב, וכאשר שמעו שאמר זה המאמר, יצאו מלפניו. ואמר האחד לשני, הנה הרב פירש בבירור שאין שם לא גמול ולא עונש, ואין שם תקוה כלל רח"ל. הם הבינו מתוך דבריו, כי אם צריך לעבוד את הקב"ה שלא על מנת לקבל פרס, א"כ אין עולם הבא ח"ו, אין שכר ואין עונש, ואין תחית המתים. לא הבינו כונתו ע"ה, וסרו מן התורה. ונתקבצו לזה פת, ולזה כת. קראום חכמים, צדוקים וביתוסיים.

הרמב"ם מאריך שם, והדבר מוכר וידוע [בעז"ה בשיעור הנדפס, העורך ישלים את כל הפרטים המובאים בהמשך, עיקר דבריו בהמשך הם בערך 10-15 שורות. כדאי לראות זאת בפנים ולעיין היטב, כיון שאין פנאי כעת לעמוד על כל פרט ופרט].

ומאחר שלא היו יכולים לקבץ להם קהילות על פי האמונה שעלתה בידם, הואיל שזאת האמונה הרעה תפריד הנקבצים, כ"ש שלא תקבץ הנפרדים, לכן הצדיקו את הדבר שלא יכלו לכזבו אצל ההמון, שאילו היו מוציאים אותו מפיהם, היו הורגין אותם, ר"ל כתובי התורה. ולכן אמר כל אחד לסיעתו, שהוא מאמין בכתובי התורה, וחולק על הקבלה, ושאינה אמתית. וזה לפטור עצמם מן המצוות המקובלות, והגזרות והתקנות, הואיל ולא יכלו לדחות את הכל, הכתוב והמקובל. ועוד, שהתרחבה להם הדרך לפירוש, כי לאחר ששב הפ"י נתון לבחירתם, היה יכול להקל במה שירצה, ולהחמיר במה שירצה, כפי מטרותו, מאחר שאינו מאמין כלל ביסוד כולו. הוא בכלל לא מאמין, אז מה איכפת לו.

ואמנם חיפשו דברים המקובלים על קצת בני אדם לבד. ומאז יצאו אלו הכתות הארורות, ונקראים באלו הארצות, ר"ל מצרים, קראים.

מתחלל. מפרש על כך הרמב"ם, מים הרעים, כנוי למינות. אמר, הישמרו בדבריכם בציבור, ושלא יהיה בדבריכם מקום שיסבול פירוש אחר. תזהרו לא לומר בציבור דברים שאפשר לפרש אותם בצורה לא נכונה. מפני שמא יהיו שם אנשים כופרים, שיפרשו אותם על-פי אמונתם, והתלמידים כבר שמעו אותם מכם, ויחזרו למינות, ויחשבו שזאת היתה דעתכם, ויהיה בזה חילול השם, כאשר אירע לאנטיגנוס עם צדוק וביתוס.

אלו דברי הרמב"ם המפורסמים, אשר מביאים אותם מפרשים רבים.

רבינו בחיי ג"כ מביא את דברי הרמב"ם הללו, אלא שהוא מרחיב יותר בלשונו. ישנם כמה דברים קצת סתומים בדברי הרמב"ם דלעיל, וברבינו בחיי זה כתוב יותר במפורש.

הוא כותב כך, והחכם הזה אנטיגנוס, כשהיה דורש ברבים המאמר הזה, היו בכלל תלמידיו שני תלמידים ששמו צדוק וביתוס. והבינו מתוך דבריו שדעתו היתה שאין שם פרס, ואמרו אפשר פועל עושה מלאכה כל היום וטורח, ואינו נוטל שכרו לערב? ואז נתפקרו ויצאו למינות. וכל אחד היה מקבץ כתות, והיו נמשכות אחר דעתו של כל אחד אחד מהם, והם שנקראו צדוקין וביתוסין. ובודאי היו כופרין גם בתורה שבכתב, אלא שהיו מתפחדין מן החכמים שהיו הורגין אותן. לכן את זאת הם הסתירו, זה נשאר בסוד ביניהם.

ולכך רצו לעמוד על אמונת תורה שבכתב – כביכול, כלפי חוץ כך הם אמרו, כי בתורה שבכתב הם מאמינים – ופקרו וכפרו בתורה שבעל פה. ועדיין יש בעולם מן הכתות האילו בארצות ישמעאל, והם הם ששמן קראין, שאינן מאמינים כלל בקבלת חכמים תורה שבעל פה, אלא בתורה שבכתב בלבד. והם בעצמם שינו את שם קראין, כי לא רצו להקרא צדוקין וביתוסין, שהוא השם שהחכמים קראו בו על שם המינין הראשונים.

ושמותם אצל החכמים, צדוקים וביתוסים. והם אלה אשר התחילו לטעון כנגד הקבלה, ולפרש כל הפסוקים כפי מה שיראה להם, מבלתי שיהיו כבולים לאיזה חכמה כלל, בהיפך ממה שאמר יתברך (דברים י"ז, י"א) על פי התורה, אֲשֶׁר יִרְוֶה וְעַל הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר יֹאמְרוּ לְךָ תַעֲשֶׂה, לֹא תִסּוּר מִן הַדְּבָר אֲשֶׁר יִגִּידוּ לְךָ יְמִין וְשְׂמָאל.

שאלה מהקהל: איך אפשר לומר שהצדוקים הם הקראים. הלא ידוע שכת הקראים התחדשה בזמן הגאונים על ידי ענן כשלא מינו אותו לגאון.

תשובת מרן שליט"א: ענן – שעליו אמרו יכלה דמו בענן, הוא הצטרף לצדוקים, והכל כת אחת. או יותר מדויק כמובא בספרים, ששרידי הצדוקים נתחברו עמהם. כנראה הם נידלדלו והלכו וכמעט שנעלמו, ובזמן ענן כשלא רצו למנות אותו לגאון כיון שהיה חסר בו יראת שמים, מינו את אחיו, מרד בסמכותו, והשלטון הגוי בבגדאד הכניסו אותו לבית האסורים ודנוהו להריגה כדין מורד במלכות, ואז להציל את עצמו טען שיש לו דת אחרת משאר היהודים וכו'. והמעשה עוד ארוך.

הרמב"ם אומר כי הצדוקים והביתוסים כפרו בעצם גם בתורה שבכתב, לא רק בתורה שבעל-פה, אבל את זאת הם לא יכלו להגיד, לא יכלו לדחות את הכל. הם חשבו, מה יתקבל, כי לכך האנשים לא ישמעו להם. וגם בכדי שהם יוכלו לאסור מה שהם רוצים, ולהתיר מה שהם רוצים. לכן, לגבי תורה שבכתב לא היה להם מה לעשות, כי זה כתוב. אבל לגבי תושבע"פ, הם יכולים להמציא מה שהם רוצים. כך כותב הרמב"ם, בפירושו למשנה ג'.

לאחר מכן במשנה י"א, בהמשך אותו הפרק, כתוב שם במשנה כך, אבטליון אומר, חכמים הזהרו בדבריכם, שמא תחובו חובת גלות ותגלו למקום המים הרעים, וישתו התלמידים הבאים אחריכם וימותו, ונמצא שם שמים

שאלה מהקהל: מדוע כתב רבינו בחיי שהקראים הם בארצות ישמעאל. האם בזמנו עדיין לא היו קראים בארצות אירופה כמו בדורות האחרונים?

תשובת מרן שליט"א: אכן כך מובן מדבריו. בדורות האחרונים ידוע למשלך שגם בארץ רוסיה היו קראים, כגון שנוכר בספר בקורת לתולדות הקראים. [וע"ע מ"ש בס"ד בתשובה כת"י לגבי המזוזה וגלילתה אות כ"ח].

ובמשנה י"א מביא רבינו בחיי כך, ורבי משה בן מימון ז"ל פירש כן, חכמים הזהרו בדבריכם, כשתדברו בהמון בני אדם, שיהיו דבריכם פשוטים ומבוארים לכל, כדי שלא יבינו מתוך דבריכם היפך כוונתכם, בדבר שיהיה נוטה למינות. ולא יהיה בדבריכם מקום לסבול שני פירושים, שיהיה היפך הכוונה. שמא תחובו מצד אחר חיוב גלות, שתגלו מארצכם ותגלו למקום המים הרעים, שהוא כינוי למינות, וישתנו התלמידים הבאים אחרים, כלומר שילמדו מדבריכם דרך המינות וימותו. ונמצא שם שמים מתחלל על ידיכם, כלומר שאתם גרמתם לעצמכם, כשלא ביארתם דבריכם ביאור גמור, כדי שלא יבינו הפך הכוונה. וכענין שאירע לאנטיגנוס איש סוכו עם תלמידיו צדוק וביתוס, שלא הבינו כוונתו, ונתפקרו ויצאו לתרבות רעה. כן פירש רבי משה ז"ל. ואם לא זה לשונו, זה כוונתו.

גם רבינו יונה מסכים עם דברי הרמב"ם, לגבי אבטליון. הוא משבח זאת וכותב [שם] בזה"ל, הרמב"ם ז"ל כתב באבות בפירושו, על דרך נכון.

המעייין במסכת אבות עם פירוש מילי דאבות, יראה כי הבאנו [בדף ח'] בשם פירוש 'פעמון זהב', למה"ר יצחק ונה זצ"ל, ישנה נוסחא מסויימת שכתוב בה כך – יכול להיות שזאת הוספה, שלא הוא זה בעצמו אשר כתב זאת אלא חכמים שאחריו, אבל עכ"פ הכניסו זאת בתוך הפירוש שלו – יש אומרים, שמכאן טעו

צדוק וביתוס תלמידיו, כסבורין שאין מתן שכר, ואין תחיית המתים לצדיקים לעתיד לבוא.

אינני יודע מדוע הוא כותב זאת בשם י"ש אומרים, כי אכן הרמב"ם הוא שכותב זאת, אבל המקור לדבריו הוא באבות דרבי נתן, זה דבר המובא על-ידי חז"ל. הרמב"ם לא כתב זאת מעצמו, וזאת אינה השערה, ולא פרשנות בעלמא.

כתוב במפורש באדר"נ [פרק חמישין] כך, אנטיגנוס איש סוכו היו לו שני תלמידים שהיו שונים בדבריו, והיו שונים לתלמידים, ותלמידים לתלמידיהם. עמדו ודקדקו אחריהן, ואמרו, מה ראו אבותינו לומר דבר זה, אפשר שיעשה פועל מלאכה כל היום ולא יטול שכרו ערבית? אלא, אילו היו יודעין אבותינו שיש עולם אחר, ויש תחיית המתים, לא היו אומרים כך. עמדו ופירשו מן התורה, ונפרצו מהם שתי פרצות, צדוקין וביתוסין. צדוקים על שום צדוק, ביתוסין על שום ביתוס.

גם הרשב"ם מביא זאת במס' בבא בתרא [דף קט"ז ע"ב]. אבל ישנו רק קצת הבדל, האם זה הם בעצמם, או שתלמידיהם ותלמידי תלמידיהם הם אלו שטעו, דהיינו שזה היה שלב אחריהם. וכבר עמדו על כך, שזה תלוי בחילופי הנוסחאות.

אבל בעיקר העניין, לכאורה לא מצאנו שום חולק על כך, שזה התחיל מהם. גם אם ישנם ראשונים שלא אמרו זאת, הדבר אינו אומר שהם חולקים.

בכל אופן, ב'מילי דאבות' [דף כ"ג] עמדתי על שאלה, צריך עיון, אם כן למה שנו כן במשנתנו, כדלעיל משנה ג', וקורין זה ברבים?

אם אנטיגנוס עשה טעות בכך שאמר דבר אשר התלמידים לא הבינו אותו נכון, כי היה לו להסביר זאת בצורה ברורה, והם טעו מהדברים

שערי יצחק – השיעור השבועי

אשר אותו אמרו ללכוד במצודתם, וביעו את רוחם רק מעט מעט באזני תלמידיהם הנאמנים להם, ותלמידיהם המעטים הפיצו את דעות מוריהם על יד על יד, באזני חבריהם הנאמנים, עד כי נבצרה מאת אנשי ריב צדוק וביתוס ללכוד אותם באמרי פיהם, ולגלות רעתם בקהל, כי הם שמרו את פיהם ואת לשונם מכל משמר. את הדעות האפיקורוסיות שלהם, הם לא אמרו בגלוי, אלא הסתירו. הם פחדו, כי אם יידעו כך, יסקלו אותם. לכן הם עשו זאת בערמה, לאט לאט, רמזים וכו', מלה פה ומלה שם, מי שיבין יבין. בסתר, הם הסבירו מה הם רוצים, אבל לא בפרהסיא.

ובכל זאת לא עמדה להם ערמתם לגנוב את לב הגדולים בעם. גדולי ישראל החכמים, הם מבינים. כאשר רואים משהו קצת חשוד, הם קלטו מה מסתתר מאחורי זה. ויתנו לב, וידרשו ויבקשו ויצילו מפי חניכי צדוק וביתוס את כל מצפונייהם. חקרו מה הוא אמר, וממילא הובן מה ההמשך וכו'. צירפו את כל הדברים. ויראו כי נגעו האנשים האלה, באישון עין תורת הפרושים. הם נגעו ביסודיהסודות של תורת הפרושים – דהיינו חכמי ישראל הנאמנים. כי כיחשו בחיי העולם. אדם שאינו מאמין בעולם הבא, הוא ח"ו מתפקר. אשר היתה לכלי חפץ בידם לטהר את לב העם.

ותהי המעט מהם הכחש הזה, לא זה בלבד עשו, ויקראו עליו את שם אנטיגנוס איש סוכו. ויהפכו את דבריו הנעלים אשר דיבר, כי יש לאדם לשאת את נפשו אל המצוה ולא אל שכרה. הוא אומר הנהגה לאדם, שיעבוד לשם שמים, לא בשביל פרס, הוא אומר דברים נשגבים בכדי לקדש ולהעלות את האדם, ששכרו יהיה יותר מושלם, יותר נקי וזך, והם לקחו זאת בדיוק אל הכיוון ההפוך. ויסלפו אותם לאמר, כי על כן אין לאיש לשאת נפשו אל שכר מצוה, יען כי שכר אין ניתן לו. רח"ל עוד להיתלות שזה בשם אחד מגדולי ישראל.

שלו, ואיבדו את עולמם ח"ו, א"כ למה בכל זאת אנחנו קוראים זאת ב'מסכת אבות' בפרהסיא?

כתבתי על כך כמה תשובות. אחת התשובות היא, שבעצם אין מקום לטעות, כי הכלל הוא, 'כל מקום שפקרו המינים, תשובתם בצדס'. מיניה וביה אפשר להוכיח את הטעות. המינים רוצים לטעות, הם מחפשים במי להיתלות, אבל גם בלי זה הם ייצאו לתרבות רעה, אבל הם מחפשים, כדי שהדעה שלהם תתקבל אז הם אומרים דברים, אבל לאמיתו של דבר אין מקום לטעות.

עוד כמה תירוצים כתבתי שם, וישנו עוד תירוץ בכת"י שעדיין לא הדפסתי אותו, בעז"ה נדפיס זאת בהמשך, כי בעצם זה מדובר כאשר מישוהו ממציא איזו שיטה חדשה, דבר שלא היה מקודם. אבל 'צדוקים' זה כבר ידוע בעם ישראל, יודעים את כל הדעות האלה, ואת כל הסתירות, ולבטל את זה. מה שמוזהר התנא, זה על טעות חדשה, לא דבר שכבר היה, ושכבר דנו ודשו בכך, והוכיחו את טעיותיהם על ימין ועל שמאל, בכך לא יכול להיות בעתיד טעיות. אבל מזהירים מפני זה את החכמים בדורות הבאים, שח"ו לא יהיו פרצות חדשות.

בספר תולדות ישראל [חלק ד', עמ' 63] כתוב כך, העמיקו עצה שני אנשים מבעלי בריתם, אשר לקחו תורה מפי אנטיגנוס איש סוכו, להתיצב לשטן ליוסי בן יועזר וליוסי בן יוחנן, ראשי חכמי העם בדור ההוא, ולהורות בשם אנטיגנוס את ההיפך הגמור מתורתו הזכה והטהורה. שם שני האנשים האלה צדוק וביתוס, ויקומו גם הם למורים, ויתלקטו גם אליהם אנשים, ויטיפו את דבריהם באזניהם בשם אנטיגנוס.

וייראו מורי שקר אלה, לגלות את לבם פעם אחת, פן יסירו בדבר הזה מאחריהם לב העם,

לאחר מכן הוא מוסיף וכותב עוד דברים גרועים שהם עשו, ותהינה עיני אנשי בריתם רק אל הַתִּישָׁה נפשם ואל בצעם, וירחיבו מאד את כבוד בתיהם, ויהי מאכל שלחנם בכלי כסף וכלי זהב, וימשכו את בשרם ביין ובתענוגות בשר. אך ככל אשר לא אצלו מעיניהם את כל אשר שאלו, כן צרה עינם גם באחיהם וברעייהם, וחנינה וחסד לא ידעו, וגם את פני ראשיהם וזקניהם לא נשאו.

ויהי כאשר הפרו את תורת הפרושים, ותעל מעליהם רוח החן והחסד האהבה והענוה, אשר נחה על כל הליכות ההולכים בה, ויהיו לאנשים קשים ומרים, אשר אין נפשם כי אם אל זרועם ואל שרירות לבם כל היום. ויהי צדוק וביתוס מורים איש במקומו, ויקראו לאנשי צדוק: "צדוקים", ולאנשי ביתוס: "ביתוסים".

ויתאונן העם על שני האנשים האלה, כי פרצו "שתי פרצות בישראל", ומרבית העם קרא גם לשתי הכתות האלו צדוקים, על היות מרבית הפושעים מתלמידי צדוק, והמעט מהם מתלמידי ביתוס. ותהי שיטת הצדוקים והביתוסים, היפך לשיטת הפרושים, ויהיו צוררים להם. אך כל העם נטו אחרי הפרושים, וכבודם ויאהבו ויעריצו, ואת הצדוקים שנאו תכלית שנאה, על גאותם ועל קשים. ואף כי היו ימים, אשר רָמָה יד עדת הצדוקים, כת קטנה היתה כל ימיה.

שאלה מהקהל: מדברי הרמב"ם שהרב הביא מקודם משמע קצת שאין ביניהם הבדל בין הצדוקים לביתוסים. שהרי כתב שמהם יצאו הקראים, והלא הקראים כנראה שיטה אחת.

תשובת מרן שליט"א: לא. ואולי הם יותר גרוע. אפילו לגבי חג הפסח, היו ביניהם חילוקי דעות, מתי הוא חל. ומזמן לזמן שינו דעותיהם והנהגותיהם.

האם ישנו הבדל בין הצדוקים לבין הביתוסים.

בעל תולדות ישראל שם, כותב (בהערה 7) כך, כל המאמצים למצוא סימנים מובהקים המבדילים בין הצדוקים ובין הביתוסים, שבו ריקם.

הרי מדברי הרמב"ם [שהובאו לעיל] רואים, שזה לא דבר אחד. יש צדוקים, ויש ביתוסים. מה ההבדל ביניהם? לדברי ספר תולדות ישראל, כמה שניסו לעמוד על זה, רבים חקרו ודרשו על כך, ולא הצליחו להבין, מה שתי השיטות הללו? מה זה אמר, ומה זה אמר? לכאורה נראה, שזה דבר אחד, לא מאמינים בתורה שבע"פ, לא מאמינים בעולם הבא ולא בתחית המתים.

בספר טעם לשד, להר"ר אליהו בן אמוזג נדף ר"ג, הביא בשם יוסף בן גוריון הכהן, שהם לא האמינו אף בגלגולי נשמות. לא רק בתחית המתים הם לא האמינו, אלא גם בגלגולי נשמות הם לא האמינו. לא הצליחו לדעת.

אח"כ כותב בתולדות ישראל, ולדעתנו – הוא מביע את דעתו – היו הצדוקים והביתוסים בני כת אחת מסכמת בכל פרטיה – אין הבדל באמת ביניהם – כי אם למען הפיץ את דעותיהם, קבע לו איש איש מהם מקום לבדו. עשו שני סניפים, בכדי שיוכלו יותר להתפרסם. אם היו במקום אחד, אז זה היה מצומצם רק לאנשים שבסביבה. אבל אם ההוא פה והשני שם, אז הם חשבו כי בכך זה יותר יתפרסם, כדי שבסופו של דבר יצליחו למשוך הרבה אנשים אחריהם. כך הוא אומר.

לא נראה לי שהוא צודק. כי מי שיראה במגילת תענית, הרי ישנם שם הרבה דברים שחכמי ישראל סתרו את כל טענותיהם, ורואים שם כי במקומות מסויימים כתוב מה חכמי ישראל עונים ל'צדוקים', ובמקומות מסויימים מה הם עונים ל'ביתוסים'. משמע מכך, שגם ביניהם לבין עצמם היו חילוקי דעות. הם לא השתנו בדעותיהם. אכן ישנם דברים משותפים, אבל בפרטים רבים הם נחלקו.

המשך ביאור דברי הגמ' במס' ב"ק עין תחת עין וכו'.
לא סלקא דעתך, דתניא וכו'.

הבאנו בשיעור הקודם את הגמ' במס' בבא קמא [דף פ"ג ע"ב], בעניין עין תחת עין. במשנה שם כתוב, החובל בחבירו, חייב עליו משום חמשה דברים, בנזק בצער בריפוי בשבת ובושת. שואלת על כך הגמרא, אמאי? עין תחת עין [שמות כ"א, כ"ד] אמר רחמנא, אימא עין ממש. עונה הגמרא, לא סלקא דעתך. דתניא, יכול סימא את עינו מסמא את עינו וכו', מביאים ראיות ודרשות שזה לא כך. ושאלנו למה אומרים 'לא סלקא דעתך', הרי הברייתא אומרת 'יכול סימא וכו', אולי זה כך, ומביאים ראיה שזה לא כך. אם כן, ישנו סלקא דעתך.

והסברנו בס"ד שבעצם העומק של הגמ' הוא להגיד, כי באמת אין כזה סלקא דעתך. כאשר אומרים 'יכול', זה בא רק לאפוקי מן הצדוקים, אבל לא שבאמת ישבו חכמים בבית המדרש ואמרו שאולי כך הוא הפירוש. אלא זה בא מלכתחילה אך ורק לסתור את דעת הצדוקים. ומצינו כך בעוד הרבה מקומות. וישנה מכך נפק"מ לדינא, שלא להוציא מהסלקא דעתך הזאת איזו מסקנא, כפי שדיברנו אז לגבי מזוזה, וכן לגבי עניינינו.

שני חכמים דרכו בדרך הזאת, והעיקרי שבהם הוא הגרמ"כ בספרו תורה שלמה, חושבני כי הוא כיון לאמיתה של תורה, הדבר ממש מאיר עינים.

הוא כותב [בפרשת ויקרא-צו, חלק עשרים וששה, במילואים דף רנ"א] כך, ידוע הוא שבדרכי דרשות חז"ל במדרשי הלכה ובשני התלמודים, יש סגנון של יכול וכו' ת"ל. שומע אני וכו' ת"ל. אתה אומר וכו' או אינו אלא. והרבה פעמים יש דרשות תמוהות שאין להבינם למה ס"ד לומר כן ולמה צריך מיעוט, הרי הדברים ברורים שא"א לומר כן. ובהרבה מקומות כאלה שהובאו בכרכי תורה שלמה, כתבתי לפרש שחז"ל באו להוציא מפירושי החיצונים

למשל, הדבר הראשון [מגילת תענית פרק א'], אליו יומיא דלא לאתענאה בהון. ומקצתהון דלא למספד בהון. מן ריש ירחא דניסן עד תמניא ביה אתוקם תמידא, דלא למספד. שהיו צדוקין אומרים: מביאים תמידים משל יחיד. הרי את הקרבנות מביאים משל ציבור, אבל הם המציאו שצריך משל יחיד. כאן כתוב, 'הצדוקים'.

ובפרק רביעי כתוב לגבי 'עין תחת עין', שהיו ביתוסין אומרים: [שמות כ"א, כ"ד] עין תחת עין שן תחת שן, הפיל אדם שינו של חבירו, יפיל את שינו. סימא את עינו של חבירו, יסמא את עינו. יהיו שוים כאחד. כפי שאמרנו בשיעור הקודם. וכן לגבי [דברים כ"ה, טז] וַיִּרְקַהּ בְּפָנָיו, שתהא רוקקת בפניו. כאן כתוב, 'ביתוסים'.

מכך שפעם כתוב 'צדוקים' ופעם 'ביתוסים', משמע שהם לא היו באותה דעה אחת, וזאת כיון שהם בעצם המציאו שיטה.

תקחו למשל דוגמא מכת הדרדעים, כבר כאשר התחילו את הדרדעה, הם לא היו באותה הדעה. היו שתי קבוצות. הרי כעת הם מתחילים דבר שהוא כנגד המקובל ונגד המסורת, אז הם לא הסכימו על דבר אחד, אלא היו חלוקים בינם לבין עצמם. ראשי שתי הקבוצות, נקראו בשם יחיא. אחד קאפת, ואחד אביץ'. בינם לבין עצמם, היו חילוקי דעות. כמדומני למשל כאשר עושים תפילה אחת, האם לענות אמן או לא לענות אמן, זה אומר כן (כפי שאכן הוא מנהיגו מאז ומתמיד, ומקדימין לסיים ב' ג' תיבות לפני הש"צ, כמ"ש מהרי"ץ בע"ח גבי מוסף ראש השנה, ודיברתי על כך בעבר), וזה אומר שלא. כיון שהם התחילו הנהגות חדשות, הם לא הסכימו לדבר אחד, מראשית – כבר מההתחלה, כל אחד מושך לכיוון אחר לפי הראש שלו, כי הם לא מוגבלים ולא כפופים, ויכולים להמציא מה שהם רוצים. זה קורה לכל כת שפורשת מן הדרך.

לא לשיטת הרמב"ם שיש לקבל האמת ממי שאמרו. וכבר הרחבנו על כל כגון דא בס"ד].

על פי דבריו, חידשנו בס"ד שהגמ' מתכוונת לומר שלכן זה לא נחשב "סלקא דעתך".

מדוע נאמר בתורה ג' פעמים עניין עין תחת עין, ומדוע פעם אחת נאמר 'עין בעין'.

הנושא של עין תחת עין, מוזכר בתורה שלוש פעמים. האחד, זה בפרשת שופטים שקראנו השבת ודברים פרק י"ט, בעניין של עדים זוממין, וְעִשְׂתֶּם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו וְגו', וְלֹא תַחֲסוּ עֵינֶיךָ, נֶפֶשׁ בְּנֶפֶשׁ עֵין בְּעֵין שֶׁן בְּשֶׁן יָד בְּיָד רֶגֶל בְּרֶגֶל.

ישנם עוד שני מקומות, האחד בפרשת משפטים [שמות כ"א, כ"ב-כ"ה], וְכִי יִנְצוּ אֲנָשִׁים וְנִגְפוּ אִשָּׁה הָרָה וַיֵּצְאוּ יְלָדֶיהָ וְלֹא יִהְיֶה אָסוֹן, עָנוּשׁ יַעֲנֵשׁ כַּאֲשֶׁר יִשִּׁית עָלָיו בְּעַל הָאִשָּׁה וְנָתַן בְּפָלְלִים. וְאִם אָסוֹן יִהְיֶה, וְנָתַתָּה נֶפֶשׁ תַּחַת נֶפֶשׁ. עֵין תַּחַת עֵין שֶׁן תַּחַת שֶׁן יָד תַּחַת יָד רֶגֶל תַּחַת רֶגֶל. כְּוִיָּה תַּחַת כְּוִיָּה פָּצַע תַּחַת פָּצַע חֲבוּרָה תַּחַת חֲבוּרָה.

והמקום הנוסף, הוא בסוף פרשת אמור ויקרא כ"ד, י"ט-כ"א], וְאִישׁ כִּי יִתֵּן מוֹם בְּעַמִּיתוֹ, כַּאֲשֶׁר עָשָׂה כִּן יַעֲשֶׂה לוֹ. שְׂבֵר תַּחַת שְׂבֵר עֵין תַּחַת עֵין שֶׁן תַּחַת שֶׁן, כַּאֲשֶׁר יִתֵּן מוֹם בְּאָדָם כִּן יִנְתֵּן בוֹ. וּמַכָּה בְּהִמָּה יִשְׁלַמְנָה וּמַכָּה אָדָם יוּמָת.

לכאורה, מדוע כתוב עניין זה שלוש פעמים בתורה? למה צריך ג' פעמים?

לגבי בשר בחלב, כתוב בתורה שלוש פעמים 'לא תבשל גדי בחלב אמו', בפ' משפטים, כי תשא, וְרָאָה, אז חז"ל אומרים על כך, אחד לאיסור בישול, אחד לאיסור אכילה, אחד לאיסור הנאה [עי' חולין דף קט"ז ע"ב]. אבל בנ"ד, לא מצאנו הסבר. כמה שחיפשתי בכל הספרים ראשונים ואחרונים, לא מצאתי אף אחד שעמד על השאלה הזאת.

הצדוקים והקראים שפירשו כן, וכן יש שפירשו כן בפשטא דקרא ובאו למעט שאין זה כהלכה, כן יש לפעמים שיטתה כזאת ליחידים מחז"ל שנדרחו מהלכה, ולכן באו לדייק מקרא להוציא משיטתם. ראה תו"ש כרך י"ד דף של"א סי' כ"א "יכול להוציא מדעת החיצונים".

המקור לזה מבואר בגמ' במקומות שהי' להם ויכוחים עם הצדוקים, וכתבו לדחות פירושיהם כמבואר באריכות במגלת תענית, בדרשות בסגנון "יכול". דהיינו, במלה הזאת הם כבר רמזו זאת, אבל אם אתה משווה את הדברים ביחד אתה מקבל את ההבנה הזאת, שהם בעצם רק באו להוציא מדעתם.

בבבא קמא דף פ"ג ע"ב כשדנו החכמים על הפסוק 'עין תחת עין' ממון, נגד הצדוקין, ושם מובאת הברייתא בתו"כ [סוף אמור ויקרא כ"ד, י"ט] וְאִישׁ כִּי יִתֵּן מוֹם בְּעַמִּיתוֹ כַּאֲשֶׁר עָשָׂה כִּן יַעֲשֶׂה לוֹ, יְכוּל סִימָא אֶת עֵינוּ יִסְמָא אֶת עֵינוּ, קִיטַע אֶת יָדוֹ יִקְטַע אֶת יָדוֹ, שִׁיבֵר אֶת רֶגְלוֹ יִשְׁבֵר אֶת רֶגְלוֹ, ת"ל מכה בהמה מכה אדם, מה מכה בהמה בתשלומין אף מכה אדם בתשלומין. אם נפשך לומר, לא תקחו כופר לנפש רוצח, לרוצח אין אתה נוטל כופר, נוטל אתה לאיברים כופר, ע"כ. לא הזכירו בתו"כ כלום ע"ד שהיתה לחכמים מחלוקת עם הצדוקים בפ"י הקרא כמבואר במגילת תענית פ"ד, אלא במלה אחת "יכול" וכו', כוונתו להוציא מפירושם.

שאלה מהקהל: מי זה החכם השני שאמר זאת?

תשובת מרן שליט"א: הוא מביא בסוף [בדף רס"ב] בשם איזה ספר נדיר (שעדיין לא הישגתי), והוא לא מזכיר את השם שלו. לאחר שהוא כתב זאת, הוא אומר שחכם אחד הראה לו שמישהו כבר לפניו כתב את זה. [נאחרי השיעור, הישגתי את הספר הלז, ואז נוכחתי לדעת מתוך מאמרו שהשני נטה לדעות ההשכלה שפשתה בזמנם, ממילא אין ראוי להביא בביהמ"ד זולת את בעל תו"ש הנז'. אם

בעצמו בהקדמתו לפירוש המשנה, לא מצאנו חולק בזה בין כל חכמי ישראל.

בזה מובן, למה בסוגיא שם הגמ' מביאה שרבי אליעזר אומר עין ממש, והגמ' שואלת, 'לית ליה ככל הני תנאי? לכאורה, מה השאלה? וכי לא יכול להיות שאחד חולק על כולם? מצינו מקומות רבים כך. אלא, לא יכול להיות דבר כזה. איך הוא יחלוק על דבר שהוא מקובל וידוע בעם ישראל? לא יתכן.

מי שיעיין במהר"ץ חיות שם, יראה כי האריך בעניין בזה"ל, עיין רמב"ם פ"א מהל' חובל הל"ו שכ', אע"פ שדברים אלו נראה מענין תורה שבכתב וכולן מפורשים הן מפי משה רבינו, כולן הלכה למעשה בידינו, וכזה ראינו דנין בב"ד של יהושע ובב"ד של שמואל הרמתי ע"ש. וכ"כ הרמב"ם בהקדמתו לפי המשנה, שבודאי היתה הלכה מסיני דפרי עץ הדר היינו אתרוג, ולא ראינו ושמענו מתכם אחד שיכשיר תפוח או פלפלין וכדומה, רק בש"ס חקרו למצוא ג"כ אסמכתא בכתוב, כמו הדר שדר באילנו וכדומה ע"ש. וכן כאן, בודאי היתה הלכה מסיני, רק חקרו למצוא סמך בכתוב, וכל אחד חקר אחר סמיכה אחרת אשר ישרה בעיניו, ומפ"ז מקשה הש"ס ממש ס"ד לית ליה ככל הנהו תנאי, והיינו אחרי שלא מצינו שום איש שיסבור כן, רק כולם הניחו דעין תחת עין ממון, וכן נהוגים בכל בתי דיני ישראל, רק שחוקרים למצוא סמיכה בתורה, ובע"כ ראו כן מקובל מכל בתי דינים בישראל, ואיך שייך שר"א יחלוק על זה.

לכן הגמ' מסבירה, שכאשר רבי אליעזר אומר 'עין תחת עין ממש', הוא לא מתכוין שאם האדם חבל בחבירו בעין וסימא אותו, שיצטרכו גם לסמאות אותו. אין דבר כזה. לא יכול להיות, שדבר כזה שהוא מצוי, לא רק עין תחת עין, כגון אם האדם פצע את השני, נתן בו איזה מום, לא נשמע שקטעו לו ג"כ את הרגל. הרי אלו דברים ההווים. לכן הגמ' דנה, מה כוונת רבי אליעזר כשאמר 'ממש', והמסקנא היא,

רק לגבי דבר אחד, ראיתי בירושלמי ובהתחלת פרק החובל ששמדו שם רק על חצי שאלה. כתוב שם כך, כתיב 'עין תחת עין שן תחת שן' ובמקום אחר הוא אומר 'ולא תחוס עיניך' – הירושלמי מביא את הפסוק שבפרשת משפטים, ואת הפסוק שבפרשת שופטים – אחד שוגג, ואחד מזיד. יאמר שוגג, ואל יאמר מזיד? שאילו נאמר שוגג ולא נאמר מזיד, הייתי אומר שוגג ישלם ממון, מזיד לא ישלם כלום, הוי צורך לומר שוגג וצורך לומר מזיד. שאם היה סומא וסימא את עינו, קיטע וקיטע את ידו, האיך זה מתקיים 'ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו'? מגיד שאינו משלם אלא ממון.

מסביר ה'פני משה', שני מקראות הללו למה נאמרו, אחד לשוגג ואחד למזיד, שישלם ממון ולא עין ממש, וכדמסיק.

מסבירים שם בהרחבה, כי היינו חושבים שאולי ישנו הבדל, אולי אחד ממון ואחד ממש, לכן תדע לך שאין הבדל, ושני הדברים אותו הדבר, גם שוגג וגם מזיד. ללמדנו, שאפילו במזיד, נענש המזיק רק לשלם ממון. טוב, א"כ יש לנו תשובה על שני דברים, אבל מה עם הדבר השלישי?

[אחרי השיעור מצאתי להאדר"ת בעטרות או"ר פרשת שלח דף קצ"ו ד"ה ובאז"ל, שאולי התכוין לשאלתא דידן. ובל"ג נביאנו בשיעור נוסף].

שאלה נוספת, למה כאן כתוב 'עין תחת עין', ושם כתוב 'עין בְּעֵין'? מה השינוי הזה? פלא עצום, כמה שפשפשתי בספרים, לא מצאתי שעמדו כלל על השאלה הזאת. אולי הניחו לנו מקום להתגדר, בעזרת ה' בהמשך נגיד על כך תירוץ נפלא.

נחזור ונזכיר תחילה מה שכותב הרמב"ם בתחילת הל' חובל ומזיק, כי העניין הזה של 'עין תחת עין' שזהו ממון, זה דבר שהיה במסורת ממש רבינו, וכך דנו בבית דינו של יהושע ושמואל הרמתי. והרמב"ם כתוב זאת

שאיין שמין אותו בניזק, אלא במזיק. כאשר אתה אומר 'עין תחת עין', הפירוש הוא שצריך להעריך את שווי העין, כמה עבד שוה עם עין וכמה הוא שוה בלי עין, מהו ההפרש במחיר. אם עבד הרואה בשתי עיניו, שוה שני מליון, וכאשר הוא בלי עין הוא שוה נגיד מליון ושליש, אז ההפרש בין השווי של זה לזה זהו מה שצריך לשלם. אבל, איזו עינין של מזיק, או של הניזק? הרי האנשים אינם שווים. הענייין אינו בגודל העין, אלא הערך של העין של אותו אדם, לפי החשיבות שלו, ההוא שוה יותר וההוא שוה פחות. השאלה היא, האם נלך אחרי העין של הניזק או לפי העין של המזיק?

על כך אומר לנו רבי אליעזר, שהולכים לפי המזיק, כי אני אומר לך 'עין תחת עין ממש'. דהיינו, לא שנוציא את העין לזה שפגע בעינו של השני, אלא שהולכים לפי העין שלו, כמה שהיא שוה. זה יכול להיות לפעמים יותר ולפעמים פחות. זה מה שכתוב פה. וכמוכך, לגבי הפרט הזה, שאר כל החכמים לא מסכימים איתו, וכולם סוברים שזה הולך לפי הניזק. התוספות שם מסבירים את השיקול, והרי בעצם ישנה מחלוקת בגמ' שם דף מ' באופן כללי האם הולכים אחרי המזיק או אחרי הניזק, בין רבנן לר' שמואל בנו של ריו"ח בן ברוקה, ולא ניכנס לכך. אבל בנ"ד הדבר ברור דקיימא לן שהולכים לפי הניזק.

המשך ביאור דברי הרמב"ם בדין עין תחת עין, יישוב תמיהת בעל ים של שלמה ובעל מעשה רוקח על דבריו.

כפי שאמרנו בשיעור הקודם, מהרש"ל והמעשה רוקח מתפללים על הרמב"ם, למה הוא היה צריך להוסיף דבר שלא כתוב במפורש בגמ', שזאת קבלה איש מפי איש, שכך המסורת ממש רבינו וכו', וביארנו זאת. האמת היא, שכבר כתבתי זאת בזמנו, מי שיעיין בשלחן ערוך המקוצר, בסוף חלק ממונות, ישנם שם חידושים על הגמ' בבא קמא, בדף רפ"ח, כתבתי שם כי בעצם הרמב"ם

מתרין כאן שאלה גדולה, לגבי כל מה שחכמים דנים לגבי עין תחת עין, להוכיח שזה ממון, וכי ישנו ספק בכך? ח"ו לא היה ברור להם? לא. אין דבר כזה. זה היה ברור. כל הענייין הוא, לומר היכן זה כתוב בתורה. איפה הדבר רמוז בתורה. גם בלי הדרשות הללו אנחנו יודעים זאת, זה לא שחכמים מסתפקים ומביאים ראיות, אלא זה כדי להראות היכן זה רמוז בתורה. זה מ'חכמת הכתוב'. הרמב"ם כותב זאת גם בספר המצוות, בתחילת השורש השני, שחכמת הכתוב היא להראות איפה זה רמוז בתורה, שאפשר להוכיח זאת גם מהתורה. אבל גם בלי ההוכחות, זה לא שחכמים התחילו לדון מה הפירוש, היה ברור לכולם מהו הפירוש. כפי שלגבי 'פרי עץ הדר', לא כתוב שזה אתרוג, אבל כולם יודעים מה זה, ומביאים הוכחות בכדי להראות את חכמת התורה אשר רמזה זאת וכו'.

למעשה, קושית מהרש"ל ומעשה רוקח על הרמב"ם, לא מתחילה. כי הרמב"ם צודק בהחלט, עכ"פ לפי שיטתו. אבל צריכים לדעת, כי גם הם אשר חלקו על הרמב"ם – מהרש"ל בים של שלמה חולק, והמעשה רוקח נשאר בשאלה – הם לא אומרים שלא נכון שישנה קבלה כזאת, הם רק אומרים שלא צריך את זה. מהרש"ל כותב, 'נראה שדברי חכמים מספיקים, אף זולת הקבלה כלל'. גם המעשה רוקח כותב כך, 'מה צורך להביא ראיות מבית דינו של יהושע ובית דינו של שמואל'.

צריך לדייק כאן. זה לא שמהרש"ל והמעשה רוקח באים להגיד, שאין קבלה כזאת, וגם לא יכול להיות שאין קבלה כזאת, בודאי שידוע בכל הדורות מה הדין כשאדם מכה את חברו, האם זה ממון או ממש. וכי ראינו אדם סומא, שסיפרו עליו כי הוא סומא כיון שבית דין סימו אותו בגלל שהוא עשה כך לחבירו? וכי מצינו שאמרו על אדם קטוע רגל, שהוא כך בגלל שהוא עשה לשני דבר כזה? אם הדבר היה, אלו דברים שמתפרסמים, ויודעים את זה. ברם, לא

גדול מזה. על רצח לא מוותרים, ואחת דתו להמיתו.

ממשיך הרמב"ם ואומר, ומי שחיסר איבר, יחוסר איבר; "כאשר יתן מוס באדם כן ינתן בו". דהיינו, כל הנאמר לעיל מדובר לגבי רוצח. אבל לגבי מי שפגע בשני, חתך לו אוזן, צריך לחתוך את האוזן שלו.

נמשיך לקרוא את לשון הרמב"ם, ואח"כ נסביר את דבריו. ולא תטריד רעיוןך בהיותנו עונשים הנה בממון. כי הכונה עתה לתת סיבת הפסוקים, ולא סיבת דברי התלמוד. ועם כל זה, יש לי במה שאמר בו התלמוד דעת, ישמע פנים בפנים. והמכות אשר אי אפשר לעשות כיוצא בם בשוה, דינם בתשלומין, "רק שבתו יתן ורפוא ירפא".

הרמב"ם מכניס כאן 'מאמר מוסגר'. מי שלא יתעמק, לא יבין את הקשר בין הדברים. הוא הכניס כאן, כעין הערה צדדית. לכן אני אקרא את דבריו בלי ההערה, ואז יהיה מובן הקשר. הוא מתחיל להגיד, כי מי שחיסר אבר, יחוסר אבר וכו', וממשיך 'ומכות אשר אי אפשר לעשות כיוצא בם בשוה, דינם בתשלומים, אם זהו דבר שאי אפשר לעשות שוה בשוה, דהיינו יכול להיות שאם נרצה לפגוע בו אותו הדבר בכך נזיק לשני יותר, או שלמזיק למשל אין את האבר ההוא, כגון אם האחד סימא את השני אבל הוא בעצמו סומא, א"כ מה נעניש אותו, איך נסמא לו את העיניים אם הוא בעצמו סומא. אין אפשרות, א"כ זה יהיה בתשלומין, תשלם.

באמצע כאן מכניס הרמב"ם מאמר מוסגר, מה אני אומר 'מי שמחסר אבר יחוסר אבר', מה פתאום? הרי 'אנחנו עונשין ממון? אלא, הוא מתרץ את עצמו, אני עכשיו נותן רק את הסיבה שלפסוקים, לא מה שכתוב בתלמוד. ויש לי במה שאמר בו התלמוד דעת, ישמע פנים בפנים. יש לי הסבר בנושא הזה, אני לא אכתוב אותו, אלא אגיד אותו פנים בפנים.

נשמעו דברים כאלה בעם ישראל מעולם, שאדם פצע את השני ופצעו גם אותו, אלא הוא שילם ממון, כך היה מקובל ואלו היו דברים ידועים.

גם מהרש"ל והמעשה רוקח לא מתכוונים לומר שאין קבלה כזאת, וכן הדבר גם מדוייק בלשונם, הם אומרים 'לא צריך', יש דרשות בגמ' וזה מספיק לדידהו. אבל גם הם מודים, שישנה קבלה כזאת. וע"ע שיעור אמור התשע"ו.

קושיא עצומה על הרמב"ם בספרו מו"נ ממ"ש בעצמו, וביאור דברי הטוענים עליו.

אך פלא עצום, שהרמב"ם בעצמו בספרו מורה הנבוכים, כותב דבר שלכאורה בדיוק הפוך. על הדבר הזה, תמהו כל חכמי לב, אבל יש בנושא הזה שתיים-שלוש גישות. ישנה גישה של צדיקים, וישנה גישה של רשעים. ויש של פושרים, שהתקדרו מעט. עוד מעט תשמעו ותבינו טוב. זהו כפי שאמרנו מקודם, יש המחפשים למצוא לעצמם אסמכתא, כי הם בעצם רוצים להכניס ברמב"ם את הדעה שלהם.

הרמב"ם שם בחלק שלישי, מביא טעמים שונים מדעתו למצוות התורה. ובפרק מ"א הוא מסביר, למה הקב"ה צוה אותנו כך וכך, כי הוא לקח הדין מהחוטא, אם אדם עשה עול צריכים לתת לו כגמולו. אבל רוצח, אי אפשר לוותר לו. אדם שרצח את השני, אין דבר כזה שהוא יגיד, אני מוכן לשלם, כי נאמר [במדבר ל"ה, ל"ג] וְלֹאֲרֹץ לֹא יִכַּפֵּר וְגו'. וכן אם מישהו פגע בשני מכת מות, ובעוד שעה הוא ימות, הוא גוסס כעת, אם הוא אומר, אין לי בעיה לוותר לזה שעשה לי כך, אני מוחל לו, אין דבר כזה. אם הוא היכה אותו מכת מות, ועכשיו הוא רוצה למחול לו, לא שומעים לו, כי נאמר 'נפש בנפש'. כך הרמב"ם מקדים. ולא משנה, מי הרג את מי. יכול להיות, שהנרצח הוא טיפש, אדם סכל, אשר נהרג על-ידי חכם גדול. וכדומה. אין הבדל. כי לגבי רצח, אין בכל חטאות האדם

הרי את ספר המורה, חיבר הרמב"ם לתלמידו רבי יוסף אבן עקנין, זאת היתה המטרה הראשונה שלו בכתיבת ספר זה. הוא אומר לו, אני אגיד לך בעל-פה, אבל לא אכתוב זאת.

מה הרמב"ם כאן מסתיר? את מה הוא לא רוצה לכתוב? חושבני כי אין דבר כזה ברמב"ם בשום מקום.

אבל החלק היותר קשה, הוא החלק הראשון בדברי הרמב"ם. הוא אומר, כי כעת הוא נותן סיבה של התורה, ולא הסיבה של התלמוד. מה הפירוש? כתוב בתורה 'עין תחת עין', והגמ' מסבירה שזה ממון, וכעת אתה אומר לי שתסביר לי מה שכתוב בפסוק? וכי ישנו פירוש אחר לפסוק? מה שכתוב בתלמוד, זהו הפירוש של הפסוק. זאת תמיהה עצומה.

ישנו פירוש ידוע על הרמב"ם הנקרא שם טוב, ותשמעו כעת מה הוא כותב, דבר ממש מרגש. הוא מתחיל ואומר, כי לגבי מה שהרמב"ם אומר שהוא יגיד זאת פנים בפנים, חכמים רבים ניסו לשער מה הרמב"ם הסתיר, מה הרמב"ם לא כתב. ישנן הרבה השערות. כל אחד יכול להמציא.

השם טוב אומר כך, לדעתי מה שכיוון הרב באמרו 'תשמענו פנים בפנים', אי אפשר להשיגו על דרך האמת, אלא על צד הנבואה. כיצד אפשר לומר, מה הרמב"ם התכוין? יתכן להגיד רק בגדר אולי. בכדי לדעת מה הרמב"ם התכוין, צריך להיות נביא.

אבל אפשר גם לתרץ זאת, ואפשר גם כן שאמר על צד ה'אומד', כי מה שיכוון הרב, כי אם העושה הנזק – והוא מי שחיסר אבר – עשאו במרד ובמעל ובמרמה, כן ראוי שיעשה בו. אבל מי שעשאו פתאום ובכעס או בשוגג גמור, אין ראוי לעשות לו כאשר עשה, או לבד העושה בשוגג ישער בממון. אבל שאר הדברים, כאשר עשו כן יעשה להם, וזה מדין היושר והמשפט.

כלומר, הדבר תלוי. כתוב 'עין תחת עין', אבל מה הוא עשה? אם הוא תכנן במזיד איך לעשות בכדי לפגוע בשני, לזה מגיע שיוציאו לו את העין. אבל אם זה קרה כי הוא התעצבן ולא שלט בעצמו, באופן פתאומי מבלי להתכוין, אז זה יתן ממון. אולי. הוא אומר כי הוא משער כך, יכול להיות שלכך הרמב"ם התכוין.

כעת תשמעו מה הוא אומר בהמשך, וְאֶפְלָא תכלית הַפְּלָא ממאמר הרב – פליאה עצומה יש לי על הרמב"ם – שאמר כי כוונת(נו) היתה לתת סיבת הפסוקים, לא סיבת מה שנאמר בתלמוד. כי הפסוקים אינם אמיתיים, לא בכל ולא בחלק, אלא כפי הקבלה שקיבלו רבותינו, וכמו מה שפירשו רבותינו בתלמוד. וזה הרב לְמִדְנָו – הרמב"ם, אתה הוא הרב, מורה נבוכים. 'רבינו' – הוא מדבר אל הרמב"ם – שאם מלך המשיח יבוא ויאמר שפירוש הכתוב כפי פשוטו עין תחת עין ממש, חייב מיתה, למה שהוא סותר את התלמוד.

ב'סוגריים' אני אומר, כי אינני יודע היכן הרמב"ם כתב זאת? נראה כי זאת חכמה של ה'שם טוב'. הבנה שלו. לא כתוב דבר כזה. יש דברים הדומים לכך, כגון בהלכות מלכים, וכן באיגרת תימן. אבל כנראה הוא אומר, כוונתו לומר, כי כך יוצא לו מהרמב"ם, כך למדתי מהרמב"ם. לא שהוא כתב זאת שחור ע"ג לבן. הבנתי מדבריך שאם אדם בא ואומר כי 'עין תחת עין' ממש, אפילו אם זה המשיח בכבודו ובעצמו, הוא חייב מיתה. כי פירושו שהוא כופר בתורה שבע"פ. א"כ תגיד לי הרמב"ם, כיצד אתה סותר את התלמוד?

תשמעו איזה מלים, ולא ידעתי אנה פנה רבינו ומורינו, כי לא כך לְמִדְנָו. אינו מבין, מה קרה לרמב"ם. והשם יכפר בעדו ובעדנו. רחמנא ליצלן.

אלו המלים של השם טוב, מדהים. הוא אומר כי מוזר לו מאד הדבר הזה, והוא מבקש מחילה על ה'חטא' הזה של הרמב"ם, וגם 'בעדנו',

שערי יצחק – השיעור השבועי

חושבני, כי אי אפשר היה להם לתפוס את הרמב"ם על דבר זה, כיון שהרמב"ם אמר לו שהוא יגיד את הדבר פנים בפנים, א"כ איננו יכולים לעשות השגות על הרמב"ם אם איננו יודעים. זהו כפי שכתוב [י"ח, י"ג] מְשִׁיב דָּבָר בְּטָרֵם יִשְׁמַע, אֲוֹלֵת הִיא לוֹ וּכְלָמָה. אנחנו לא יודעים, למה הרמב"ם התכוין. זה יסביר כך, וזה יסביר כך. אינני יכול לתפוס את הרמב"ם על דברים סתומים. אם ישנם דברים מפורשים, אני יכול להגיד, סליחה כבוד הרב, זה לא נכון, יש לי טענה כך וכך. אבל אם הוא אומר לך שהוא יסביר בע"פ, ואינני יודע מה הוא יסביר, והרמב"ם כבר נאסף לבית עולמו, אז עדיף וראוי לשתוק.

והנה הבן שלו, רבי אברהם בן הרמב"ם, ידע מה הפירוש של זה. הוא כותב לגבי הפסוק בפרשת משפטים 'עין תחת עין' [דף שמ"ב] כך, עין תחת עין, פשטיה דקרא מבואר. וביארה הקבלה, שכונת המקרא "דמי שן תחת שן" וכן בכולם. וכבר יש סעד לקבלה זו בעדות המקרא ובראיות ההיקש, כתבם ר' סעדיה ז"ל בפירושו. ישנן הרבה הוכחות, שזהו הפירוש, רק עונש ממון. כתוב זכי יריבון וגו' רק שבתו יתן ורפא ירפא, א"כ רואים בתורה שזה ממון, בפסוק אחר.

כעת תשמעו שתי שורות שהוא כותב, ולאבא מרי ז"ל במורה, רמז בזה, שנמסר ממנו פירושו על פה, בו הכרעה נפלאה בין הקבלה ופשט המקרא. ואי אפשר לכתבו, מפני שהוא ז"ל הסתירו. הוא אומר, כי ישנו פירוש שנמסר ממנו בעל־פה. כעת ר"א בן הרמב"ם נתן לנו עוד קצת ידיעה, עוד כמה מלים, בכדי שלא יהיה סתום לגמרי מה שהרמב"ם אומר.

הרי ר"א בן הרמב"ם, היה בן תשע עשרה כאשר אביו הרמב"ם נפטר, הוא כבר היה גוברא רבא, היה חכם גדול, אבל הוא לא אומר ששמע זאת מהרמב"ם בעצמו, כנראה זה מהתלמידים שלו, כי הוא אומר שכך 'נמסר'. קיבלתי זאת, ואני יודע מהו הפירוש. והוא

שאני כותב את הדברים הללו, שאני מעיז פנים לכתוב דבר כזה נגד הרמב"ם.

דברים כדרבונות של הר"ר שם טוב, שיצאו מלב קדוש וטהור.

בכדי להרגיע אתכם, אגיד לכם כי בעזרת ה' בהמשך אני אומר חידוש, פירוש אמיתי ברמב"ם, בכל אופן לפענ"ד, דבר שהוא בדיוק הפוך ממה שחושבים. אבל בפשטות, זה כפי שהשם טוב אומר.

גם בספר העקידה [פרשת משפטים] כותב כך, ותמיהני מהרב המורה ז"ל שהוא נותן טעם באלו החבלות, כאילו היה הדין כפשוטו עין ממש תחת עין וכו'. ולא אדע מה ישמענו בפיו – אינני יודע מה היה הרמב"ם מסביר לשואלו פנים בפנים – ולא ראיתי עליו דבר מספיק, לא ראיתי תירוץ לכך.

מפרשים רבים עמדו על דברי הרמב"ם בזה, ואחריהם עשרות שקלו וטרו וכו' בדברי הרמב"ם הללו. אבל כפי שאמרתי לכם, הדבר תלוי האם זה רשעים או צדיקים. הצדיקים, מתרצים כפי יכלתם. והכי הרבה אומרים, אנחנו לא יודעים.

בשו"ת קול מבשר [ח"ב סכ"א] כתב, שהוא מתפלא, כי הרבה עשו השגות על הרמב"ם, הרי ישנן טענות רבות על הפילוסופיה שלו וכו', אבל למה על דבר זה הם לא שאלו? מוזר לו, למה לא תפסו אותו על זאת? כך הוא שואל, ואין לו תשובה. בסוף הוא אומר, אה, ראיתי בספר קול יהודה (מוסקאטו) על ספר הכוזרי שאומר תירוץ, והוא נרגע. אבל כבר דחו את התירוץ שלו.

יש אריכות גדולה ועצומה מאד בנושא הזה, ופנים מפנים שונות. וגם אי אפשר להיכנס לכך. מהגם כיון שהכל כבר כתוב בספרים, ואינני רוצה לחזור על הדברים הכתובים בספרים. מה שכתוב כבר כתוב, אני רוצה לומר את מה שעדיין לא כתוב, מה שבעז"ה יכתב.

כותב כי זה 'מכריע בין הקבלה לבין הפשט', אבל איננו יכול לכתוב זאת כיון שהרמב"ם הסתיר.

[יש להעיר כי המלה הכרעה, שכתב מתרגם ספרו ללשה"ק, ראיתי במקור בלשון ערבי שכתוב תוקפה. וצריך לדקדק לעת הפנאי במשמעותה האמיתית, כי כמדומני יש לה גם מובן העמדה, התאמה. וצל"ע].

במלים אחרות, הוא היה רוצה לכתוב את הפירוש הזה, מצד עצמו. אבל הוא אומר, כיון שאבא מארי לא רצה לגלות, אז גם אני לא מגלה. מכבודו אף במותו, שלא לעבור על רצונו ודעתו.

דרך אגב, לפני שאמשיך, כיון שברצוני לדייק היטב את לשון הרמב"ם, ברצוני לקרוא את זה בלשון ערבית, כפי שהרמב"ם עצמו כתב, לראות אם לא חלה טעות בתרגום. כי יש כאן משהו לא מובן, התרגום הוא לא כ"כ מדוייק. כי לכאורה, מה הפירוש 'שישנו הבדל בין הפסוקים לבין דברי התלמוד', הרי בנ"ד זה לא שישנה סתירה בין התורה שבכתב לבין הגמרא, שהרי הדבר כתוב גם במשנה, וגם במכילתא, ובספרא שהוא בתורת כהנים. א"כ למה אתה אומר, 'בין הפסוקים לתלמוד'?

לכן, בדקתי את לשון הרמב"ם בערבית, תשמעו את לשוני, ולא תשגל כ'אטרך, בכוננא נקאצץ הנא באלגראמה. אל תעסיק את מחשבתך, שאנחנו בפועל פוסקים שזה ממון. לאן אלקצד אל'אן, תעליל אלנצוץ, לא תעליל אלפקה. כעת המטרה שלי, תעליל אלנצוץ' – לפרש את הפסוקים, בלשון יחיד נין, פירושו נוסח, טקסט בלעז, דהיינו פסוק. נצוץ, פסוקים. לא תעליל אלפקה'.

פירוש המלה 'פקה', זה לא 'תלמוד', כפי שהם תירגמו, זאת אינה הגמרא. 'פקה' היינו ההלכה, הדינים. במלים אחרות, תורה שבעל-פה.

מע אן לי איצא פי הדא אלפקה ראי, יסמע שפאהא. יש לי בדבר הזה – בהלכה הזאת – 'ראי', דהיינו דעה או סברא. 'יסמע שפאהא', אני אגיד זאת פנים אל פנים, בעל-פה. זהו לשונו המדוייק.

בספר מורה המורה [עמ' 364] לרש"ט אבן פאלקירה כבר עמד על משהו דומה – הוא לא מדבר על התרגום שלפנינו אלא על תרגום אחר – והוא אומר שאינו מבין, למה תרגם את המלה 'פקה' הראשונה – 'תלמוד', והשני – 'הלכה'. דמאי שנא וכו'. בדרך כלל בספרי מו"נ כתוב פעמיים 'תלמוד', אבל יש שעשו חילוק, 'תלמוד' 'הלכה'. וזה טעות. לפי המקור, הרמב"ם כתב אותה מלה.

ישנם הרבה תירוצים על הרמב"ם, נעמוד רק על שני תירוצים, שני פירושים.

ישנו ספר בשם עין תחת עין, להרב אליהו מטוסוב, והוא אומר [בדף 39] כי הרמב"ם לא גילה זאת, כיון שהוא פחד מאומות העולם. החידוש של הרמב"ם הוא, 'עין תחת עין' ממש, זה מדובר על הגויים. דהיינו, אם גוי עשה לגוי דבר כזה, והם באו לדון בדיני ישראל, הפס"ד הוא שיוציאו לו את העין. ובדיני ישראל, זה ממון. אבל כיון שהרמב"ם פחד לומר דבר זה מפני אוה"ע, לכן הוא הסתיר זאת. הספר שלו כתוב בל' ערבית, והם יכולים להבין זאת. כך הוא כותב. והדיוק שלו הוא מן הכתוב 'זהכה איש את רעהו', רק שבתו יתן. כי 'רעהו' זה רק ישראל.

הוא כותב כך, בקונטרס מיוחד כתבנו בביאור שיטת הרמב"ם בספרו היד בענין "עין תחת עין", שם כתבנו להוכיח, כי הרמב"ם בניגוד לכל המפרשים, נקט לימוד "עין תחת עין" ממון, שהוא נלמד מפסוק הנאמר בו "רעהו", וזהכה איש את רעהו גוי רק שבתו יתן. [וגם כאן בס' המורה רומז הרמב"ם לפסוק זה], שזהו בכדי ללמדנו אשר רק "רעהו" בלבד נתמעט לדין תשלומי ממון במקום החבלה. משא"כ

אפילו (דכנעני) [דגוי] כי נגח דישראל ליפטר. ואי רעהו לאו דוקא, אפילו דישראל כי נגח (דכנעני) [דגוי] לחייב. ודבר זה, אין אנו מודיעים אותו למלכות".

בנוסף למה שכתבנו בקונטרס שם, יש להוסיף כי החשש מן הגויים, מפורש גם במכתב הרמב"ם אל תלמידו, כאשר שלח אליו פרקים של המו"נ עוד באמצע כתיבתו, והוא מזהירו "והיזהר בהם ואל תאבדם, שלא אנזק מן הגויים ורשעי ישראל רבים".

וגם בסיום אגרת תימן, שכותב הרמב"ם "ואנא בבקשה ממך, שתשלח העתקת האגרת הזאת לכל קהל וקהל, לחכמים ולזולתם, לחזק אמונתם כו', אחר שתיזהר ותישמר תכלית ההזהרה והשמירה משום רשע, שלא יפרסם ולא יגלה הדבר לאומות הישמעאלים, שמא יתחדש דבר שיצילנו השם ברחמי ממנו. ואף על פי שכתבתי אותו, הייתי מתיירא מזה הרבה מאוד. אבל ראיתי שהצדקת הרבים, דבר שאין ראוי לפחד עליו מן הסכנה. ואף בכל זה ששיגרתני לכם, סוד ה' ליראיו. וכבר הבטיחונו החכמים שקיבלו מן הנביא עליו השלום ואמרו שלוחי מצוה אינם נזוקים, ואין לנו מצוה גדולה מזו".

ומובן כי בספר מו"נ שלבטח היה אמור להגיע גם אצל חכמי האומות כולל הישמעאלים, נבצר מהרמב"ם לכתוב במפורש אשר אותו פסוק שנכתב בתורה "עין תחת עין", מפרשים לשני פנים: אופן מקיל לישראל, ואופן מחמיר לאומות. דבר זה יכול להשמע רק "פנים אל פנים" כמ"ש הרמב"ם ובנו רבי אברהם.

שאלה מהקהל: הפסוק מדבר על עדים זוממין, ולגויים אין בכלל דין זה.

תשובת מרן שליט"א: זה רק בפרשת שופטים. אבל בפרשת משפטים, ובפרשת אמור, אין המדובר דוקא על עדים זוממין.

בבני נח, נשאר הדין של "עין תחת עין" כפשוטו. והארכנו שם ממקורות שונים כי לשיטת הרמב"ם, דינים רבים מפרשת משפטים נאמרו אל ישראל לא רק לדון בהם לישראל, אלא גם לדון בהם בבני נח, ובכללם הם פסוקי פרשת "עין תחת עין".

שאלה מהקהל: מה הראיה שלו, ללמוד ממה שכתוב והכה איש את רעהו, ולא גוי. בשלמא אם היה כתוב במקרא בהדיא כפי קבלת חז"ל, שפיר איכא למימר רעהו ולא גוי. השתא דפשטיה דקרא ממש, היאך אפשר לדקדק מזה דלגוי אין עושים כפי הקבלה?

תשובת מרן שליט"א: הרי הם שני פסוקים נפרדים. אלא שמהפסוק ההוא, והכה איש וגו', הוציא הרמב"ם בריש הלכות חובל שעין תחת עין אינו ממש אלא ממון, דומיא דחבורה תחת חבורה. אם כן הוא טוען שהלימוד הזה מוכיח רק לגבי ישראל, ולא גוי.

במאמרנו גם כתבנו אשר מבחינת טעמי המצוות, מובן יותר ההגיון של עונש עין תחת עין ממש. כי אם נענוש בן-נח בממון, זה לא ירתיע את ב"נ בעל ממון לחבול בראשי אברים של אחרים.

לפי ביאור זה, יתיישבו בפשיטות גם דברי הרמב"ם במו"נ ודברי בנו הרב אברהם ז"ל. כי מה שהרמב"ם כתב הטעם על "עין תחת עין" עונש הגוף, זהו גם לפי קבלת חז"ל. רק שבמורה שנכתב בלשון ערבית, לא היה הרמב"ם יכול לפרש שעל אותו נזק עצמו, בן נח נענש בגוף וישראל יכול להמיר בממון.

במאמרי שם ציינתי את מאמר הגמרא ב"ק [דף ל"ח ע"א], "תנו רבנן וכבר שלחה מלכות רומי שני סרדיוטות אצל חכמי ישראל כו', אמרו להם דקדקנו בכל תורתכם ואמת הוא, חוץ מדבר זה שאתם אומרים, שור של ישראל שנגח שור של (כנעני) [גוי] פטור, של (כנעני) [גוי] שנגח שור של ישראל, בין תם בין מועד משלם נזק שלם. ממה נפשך, אי רעהו דוקא,

הבריות ע"כ. א"כ יכולים לתת להם הסבר, למה זה כך. אף שבנדון דידן, צריך לומר להם הסבר אחר.

חוץ מזה, הוא אומר שהרמב"ם למד זאת, מכך שנאמר 'זהכה איש את רעהו', א"כ זהו רק יהודי, והוא מסביר שכך היא גם דעת רבי אברהם בן הרמב"ם. אבל זה לא נכון, שהרי ר"א ידע מה הרמב"ם מסביר, ודוקא לגבי המלה הזאת – כאשר הוא כותב לגבי ו'כי יריבון ווגו' רק שבתו יתן, דוקא את המלה הזאת – רעהו – הוא לא כותב. אם הדיוק של הרמב"ם היה מן המלה 'רעהו', וכך הוא הפירוש, כיצד דוקא את זה הוא השמיט? הדבר אינו מתקבל על הדעת. זה לגבי הפירוש שלו.

ישנו עוד מישהו בזמנינו, שכתב פירוש על הרמב"ם, והוא מתרץ כך, דברי רבינו פשוטים, ולא הסתיר שום דבר, ומ"ש במורה הוא מ"ש כאן ראוי לחסרו אבר, אלא שהתורה אמרה יתן דמי אברו שראוי לחסרו וכעין מה שנפסקה הלכה בענין הכופר נותן דמי המזיק. וכעין מאמר רב אשי בקמא דף פ"ד ע"א שאין שמין אותו אלא במזיק, אלא בניזק. ואפשר דמה שכת"ר כאן ראוי לחסרו אבר, הוסיפה רבנו אחרי המו"נ [קאפת, הל' חובל ומזיק. העורך].

לדבריו, אין כאן שום חידושים, ואין שום הסתרות. כי בעצם זה כתוב בחיבור. הרמב"ם אומר, מה שכתוב עין תחת עין, התורה מתכוונת כי זה מה שראוי. אכן תשלם כסף, אבל תדע לך שזה גרוע מאד, היה צריך לחסר לך את האבר כפי שעשית, אז לכל הפחות תשלם את הנזק. אז בעצם אין שום חידושים. הוא מביא את הגמ' בב"ק, אבל זה השתבש כאן, במקום אין שמין אותו בניזק אלא במזיק, אלא בניזק, צ"ל אין שמין אותו אלא בניזק.

אבל האמת היא, כי זה מה שהבאנו מקודם מהגמ' ב"ק בשם רבי אליעזר. אבל זה לא נכון, כי זה רק דעת ר"א אבל לא שאר התנאים.

אינני חושב שהוא צודק, לא נראה שהפירוש שלו נכון, ואגיד לכם מדוע. דבר ראשון, הלכה לא מסתירים. אם ישנה הלכה כזאת, שהדין של 'עין תחת עין' שזה ממון זהו רק אצל ישראל ולא אצל גויים, אנחנו צריכים לדעת את ההלכה הזאת. אחרת, כיצד נדע? וכי ישנם דינים שמחביאים אותם? אם זאת הלכה, צריכים לדעת אותה. לכל הפחות תכתוב אותה ברמז באיזה מקום, שכך הוא הדין, כדי שנדע כיצד לפסוק.

דבר שני, הרי רבי אברהם בן הרמב"ם כתב ג"כ את ספרו על התורה בל' ערבית, והוא אומר שהוא לא כותב זאת בגלל שאביו הסתיר, משמע שמצד עצמו הוא היה רוצה לכתוב [וכמבואר לעיל], אבל למה אתה לא מפחד מדבר כזה, אם אתם חושבים שאם הוא יגיד שישנו הבדל בין ישראל לגוי יגרום ח"ו נזק לעצמו? הרי ההלכה הזאת, לגבי שור של גוי שנגח, הרמב"ם כותב אותה, וזאת גמרא מפורשת. את דיני התורה אסור להסתיר, בין אם זה ימצא חן בעיני הגויים ובין אם לא ימצא. רואים שהרמב"ם מסתיר כמה דברים, למשל את השם של הישמעאלי הוא לא כותב, בהלכות מלכים פי"א (הכוונה למחמד), ואת ישוע הנצרי הוא כן כותב, ולא רק שם אלא במקומות רבים. כיון שהוא פחד מן הישמעאלים. אבל דבר הלכה, חובה לכתוב כיצד הוא הדין? וגם ישנו פירוש לכך, כי 'כך זה בדיניכם'. הרי הרמב"ם כותב את הטעם, למה שור של גוי שנגח וכו', כי כך זה לפי הדינים שלכם, אני פוסק לכם לפי ההלכות שלכם. כך הרמב"ם בעצמו מסביר את ההלכה הזאת, בפ"ח מנזקי ממון הל"ה, שור של ישראל שנגח שור של גוי, בין תם בין מועד, פטור. לפי שאין הגוי מחייבין את האדם על בהמתו שהזיקה, והרי אנו דנין להם כדיניהם. ושור של גוי שנגח של ישראל, בין תם בין מועד, משלם נזק שלם. קנס זה הוא לגויים לפי שאינן זהירין במצות ואינן מסלקין הנזק, ואם לא תחייב אותן על נזקי בהמתן אין משמרין אותה ומפסידין ממון

יתירה מזאת, על דבריו במשנה תורה הקשה בעל הדור רביעי, מה המקור לטענה שההלכה ש"עין תחת עין – ממון", היא הלכה למשה מסיני?

וקשה לי טובא, דמנא ליה דלא היו דנין באיזו זמן מן הזמנים עין ממש, כיון דהוא ז"ל בעצמו כתב דבכל דרשות חז"ל יש כח לחלוק על בי"ד שלפניו. הלא אין זו הלכה למשה מסיני אשר לפי דעת הרמב"ם אין חולק עליהם, אלא שחז"ל דרשו כן מסברא ומ'חבורה תחת חבורה, כמש"כ שם הרמב"ם, ובכעין זה בודאי היה כוח לאיזו בי"ד באיזה זמן לחלוק?

הדור רביעי מעלה אפוא אפשרות, שבשלב מסוים דין 'עין תחת עין' אכן נהג כפשוטו, ורק מאוחר יותר חז"ל דרשו שהכוונה לממון. אם אכן נקבל אפשרות זאת, יש מקום לשאול, מדוע בשלב מסוים חז"ל אכן שינו מפשוטו של מקרא, ודרשו את הפסוקים באופן שהדין הוא עונש ממוני, ולא פיזי?

ספר דור רביעי, זהו אחד מצאצאי החתם סופר, דור רביעי שלו, יש לו שו"ת וגם חידושים ע"מ חולין, והוא מקשה על הרמב"ם, מהיכן הרמב"ם החליט, שבכל הדורות פסקו כי עין תחת עין זה לא ממש, הרי אתה כותב בעצמך בהתחלת פרק שני מהלכות ממרים, לגבי דבר שאינו כתוב במפורש בתורה, ולא נמסר למשה רבינו, שבית'דין בדור אחר יכול לחלוק על בית'דין הקודם. אם נתעוררה שאלה על דבר שאין עליו מסורת, לא כתוב בתורה, ובתושב"ע לא שמענו, אז הבית דין חכמי ישראל הסנהדרין, צריכים לדון עפ"י י"ג מדות שהתורה נדרשת בהן ולהחליט, ולהביא הוכחות וראיות. א"כ מי אמר לך, שבנ"ד הדבר הזה היה מוסכם? הרי אתה הרמב"ם כותב בהל' ממרים, שאם בית דין החליט משהו מסויים, כיון שזה לא קבלה למשה בסיני, בי"ד אחר יכול לחלוק עליו. אם כן, אולי גם בנ"ד היה כך.

שאלה מהקהל: אבל הגמ' אומרת שרבי אליעזר לא היה יכול לחלוק על כך.

בקיזור, הוא אומר שבעצם הרמב"ם כתב זאת בחיבור. אך הדבר מוזר מאד. לא מסתבר. הרי בזמן שהרמב"ם כתב את מורה נבוכים, כבר היה את החיבור. וכי הוא השלים זאת רק אחרי שהוא כתב זאת? אם הדבר כן, היה צריך להיות נוסחאות שבהן הדבר אינו כתוב, אבל בכל הנוסחאות זה כתוב כך.

דבר שני, אתה מכחיש את רבי' אברהם בנו של הרמב"ם. לפי דבריך, הרמב"ם לא חידש כאן כלום, וכתוב זאת כבר בחיבורו, שהכוונה ראו' לחסרו'. וכי זה מה שהרמב"ם רצה לומר לתלמידו בעל'פה? א"כ למה ר"א הבן שלך לא רצה לכתוב זאת? הרי בנו בודאי ראה את החיבור, והוא כותב שאבא שלו הסתיר.

פירושו אינו מתקבל על הדעת. זו הסתכלות מאד שטחית.

למען הסר כל ספק וחוסר הבנה, נוסף כי אף שיתכן בודאי לומר פירוש אחר בדברי הרמב"ם לא כר"א בנו, אפי' שמן הסתם הוא מבין ורגיל בשיטת אביו יותר מאחרים, אבל השערים לא ננעלו. אבל זה כגון בחיבורו משנה תורה, או מדוע חזר בו וכו', וגם זה דוקא במי שהוא בר הכי לחלוק. עכ"פ בנ"ד המדובר במה שנודע לר"א בן הרמב"ם ושמע מה היתה כוונת אביו בנ"ד, מה שרצה להשמיע רק בעל'פה, זו מציאות, ועל זה לא שייך לחלוק.

כפי שאמרתי לכם, ישנם אפיקורוסים רשעים שהם בכלל התפקרו וכו', וטענו כביכול בנ"ד ישנו ניגוד בין התורה שבע"פ לתורה שבכתב. וישנם 'פושרים', שהם באמצע, אשר ניסו לתרץ זאת, אבל בדרך עקומה.

כגון בספר 'עד היום הזה' [דף 407] שכתב כך, לכאורה הרמב"ם סתר את עצמו, במורה הנבוכים הוא כתב שפשוטו של מקרא הוא הוצאת העין ממש, ואילו במשנה תורה כתב שדברי חז"ל שהכוונה לתשלום ממון "נראים מענין תורה שבכתב".

תשובת מרן שליט"א: אתה צודק, אלא שעל כך גופא הוא מתווכח. אמנם כיון שאני רואה שכבר הזמן קצר, אולי אשאיר נקודה זאת לשיעור הבא, בכדי לסתור גם את כל יתר הטענות של ספר דור רביעי. בעל דור רביעי, מגלגל שם הרבה קושיות, נראה לכאורה שהוא גאון גדול, אבל הוא לא ניתח כל שאלה בפני עצמה, ולא פירק את הסירכות אחת לאחת. שאם היה עושה כן, היה מוצא את התשובות.

אבל אם כבר הזכרת את רבי אליעזר, אגיד לך מה הוא עונה לגבי ר"א. אעפ"י שיש לי הרבה פירכות לכל הטענות שלו.

ראשית, עוד לפני שאני ממשיך, מחבר הספר 'עד היום הזה', שהביא ראיה מהספר דור רביעי, מתוך הקושיא של בעל דור רביעי הוא הגיע למסקנא שישנה אפשרות כזאת. בעל דור רביעי כותב שיש לו קושיא על הרמב"ם, והוא בעצמו כותב שזה רק בגדר 'אפשר', אולי זה כך אבל הוא לא מחליט, הוא מוסיף וכותב בלשון 'אם שגיתי ה' יכפר בעדי', ומתוך זה בונה 'עד היום הזה' מהלך שיכול להיות דבר כזה, שפעם פירשו שזה ממש. משונה מאד.

לגבי התנא רבי אליעזר, טוען בעל דור רביעי, כי ר"א אומר עין תחת עין ממש, והגמ' מסבירה שלא יכול להיות שר"א יחלוק על כל התנאים. והתשובה בגמ', שלא שמין בניזוק אלא במזיק, וזאת הכוונה 'עין תחת עין' ממש. אל תגיד לי, הרי גם בזה ר"א חולק על כל החכמים. א"כ מה הועלנו בתירוץ הזה? לא הרווחנו כלום בתירוץ הזה. זאת הקושיא שלו. וגם הג"ר ירוחם פישל פרלא בפירושו על ספר המצוות לרס"ג, ג"כ שואל את השאלה הזאת.

אבל במחילה מכבוד תורתם, חושבני שהשאלה בכלל לא נכונה. כי כאשר דנים האם 'עין תחת עין' זה ממון או ממש, בודאי שידועה המסורת והקבלה, והמציאות מה פסקו בכל הדורות. אבל לגבי הפרט הזה, כאשר ישנו הבדל בין העין של המזיק לבין העין של הניזוק,

לגבי דבר זה בודאי שיכול להיות מחלוקת. על פרט מסויים, יכולה להיות מחלוקת. אבל דבר מוזר כזה, שבי"ד יפסקו כי 'עין תחת עין' ממש, זה בודאי לא היה בכל הדורות. על כך הגמרא תמהה, כיצד אפשר לחלוק על כל התנאים? לא יכול להיות דבר כזה. כפי שהסביר מהר"ץ חיות, וכפי שכתבנו בחידושים שם [בשע"ה סוף חלק ממונות, שהבאנו מקודם]. אבל לגבי מזיק או ניזוק, כן יכולה להיות מחלוקת. לפי דעתנו, השאלה שלהם לא מתחילה.

אותו הדבר לגבי הרבה הוכחות שלו שם, אפשר בקלות לסתור אותם. זהו פרט, שיכול להישכת, עניין דק. וגם זה רק כאשר יש הבדל בין עין המזיק לניזוק, ולא תמיד. אבל לא אכנס בעת לעניין הזה.

ביאור מרן שליט"א על דברי הרמב"ם הנ"ל, ועפ"י תשובה לשאלה דלעיל מדוע נאמר בתורה ג"פ עניין עין תחת עין, וביאור עפ"י הסוד מדוע פעם אחת נאמר 'עין בעין'.

ברצוני לומר לכם מה אני חושב, הפשט האמיתי ברמב"ם, ולפי זה נתרץ בס"ד גם את השאלות שהקדמנו בתחילת השיעור.

הרמב"ם כותב, שהוא בעת מדבר על סיבת הפסוקים, ולא על הסיבה שלהלכה, שלתורה שבעל-פה.

נסביר בהתחלה את החלק הזה. הרמב"ם נותן שם בספרו טעמים למצוות, אבל כל הטעמים שהרמב"ם כותב, כמו למשל הטעם שהוא כותב אח"כ [בפרק מ"ג] לגבי מצות תקיעת שופר בראש השנה, כי זה כדי שהאנשים יתעוררו מהבלי הזמן, כן ראש השנה יום אחד מפני שהוא יום תשובה, והערת (מלשון התעוררות משינה) בני אדם מְשַׁכְּחָתָם – ומפני זה יתקע בו בשופר – כמו שבארנו ב"משנה תורה" – וכאילו הוא הצעה ופתיחה ליום הצום, כמו שהוא מפורסם בקבלת האומה מענין עשרת ימים שמראש השנה ועד יום הכפורים. אם זאת הסיבה שהתורה אומרת לתקוע

שערי יצחק – השיעור השבועי

אחר כך אומר לנו הרמב"ם חידוש גדול, כי לגבי מה שכתוב בתורה 'עין תחת עין', אסביר לך זאת בעל-פה. ומגלה לנו בנו רבי אברהם, שזאת הכרעה בין התורה שבכתב לבין התורה שבע"פ. נאמר בפסוק [שמות ט"ו, כ"ה] שָׁם שָׁם לוֹ חֶק וּמִשְׁפָּט וְשָׁם נִסָּהוּ, המשפטים ניתנו תחילה בהיותם במרה. כי במרה נאמר 'עין תחת עין' זה כפשוטו, וכאשר נשנתה ההלכה הזאת בהר סיני, נתפרש שזה ממון.

הגאון בעל פנים יפות, זהו בעל ספר ההפלאה על הגמרא כתובות וכו' ומרבותיו של החת"ס, כתב יסוד זה. הוא אמנם לא אומר זאת לגבי נד"ד, אלא לגבי דבר אחר. כתוב לגבי עבד [שמות כ"א, ו] וְעַבְדוֹ לְעֵלָם, ואומרים חז"ל 'לעולמו של יובל'. אבל לכאורה, בפרשת משפטים עדיין לא היה יובל, יובל כתוב רק אח"כ בפרשת בהר, א"כ איך יכול להיות ש'לעולם' זה לעולמו של יובל? אלא, שזה ניתן במרה, ובמרה עדיין אין מצות יובל, ואז הפירוש היה כפשוטו, 'לעולם'. אבל כאשר ניתנה התורה בהר סיני, זה התפרש ביחד עם כל ההלכות האחרות.

ואותו הדבר אומר הגר"י אנגיל בעל בית האוצר, לגבי הפסוק [שמות כ"א, י] שְׂאֵרָה פְּסוּתָהּ וְעִנְתָּהּ לֹא יִגְרַע, שעל כך אומר רבי יהושע שזה דרך ארץ וכו'.

אקרא לכם רק שתי שורות מדבריו, ואותו הדבר י"ל בעין תחת עין לר"א, במרה פירשו דברים ככתבן עין תחת עין ממש, ובסיני פירשו להם שהכוונה ממון וכו'.

בפנים יפות ריש פ' משפטים וז"ל: ומה שפירש"י תשים לפניהם, אמר לו הקב"ה למשה, לא תעלה על דעתך לומר אשנה להם הפרק והלכה שנים או שלשה פעמים, עד שתהא סדורה בפניהם וכו' ואיני מטריח את עצמי להבינם טעמי הדבר, לכך נאמר אשר תשים לפניהם וכו', והם מדברי ר' עקיבא במכילתא. ואיתא שם, ר' יהודה אומר, דינים במרה נצטוו,

בשופר, בכדי שיהיה 'עורו עורו ישנים משינתכם', א"כ למה צריך לתקוע דוקא תשע תקיעות? אולי עשרים? או אולי חמש? וכי הנימוק הנז' מסביר זאת? כמו כן, למה שופר של פרה הוא פסול? וכי מי שתוקע בשופר של פרה, התקיעה לא מעוררת? לכן אומר הרמב"ם, אני לא מסביר כאן את ההלכות של התורה שבע"פ, אני לא יכול לתת טעמים לכל ההלכות, לפרטי ההלכות בודאי שישנם להם עניינים נסתרים וכו', אבל אני מסביר את השטחיות של התורה, אני מסביר רק את הפסוקים.

דבר זה כותב בהרחבה בעל אמונת חכמים [פרק שלושים], הוא מה"ר אביעד שר-שלום באזילה, וז"ל, ואחרי שהקדמתי כל ההקדמות הללו, אומר אני שמלבד הטעם הפשוט בשופר לעורר האנשים לתשובה, נמצא בה טעם אחר מקובל בין החכמים נשגב מאד. ואלו לא היה בו אלא הטעם הראשון, למה נצטוו תשע תקיעות לא פחות ולא יותר, ולמה שופר של פרה פסול, ולדברי הרמב"ם אין כשר אלא שופר של כבש, וכי שאר השופרות אינם מעוררים? אלא הדבר הוא כמו שאמרתי וכו'.

ואותו הדבר בתפילין, אילו היה הטעם מפני שנזכור עול מלכות שמים ועול מצות ויציאת מצרים, למה ציוה המקום שיהיו מרובעות, ותפירתן בריבוע, ואלכסונן בריבוע, ושיהיה בעור של תפלין של ראש צורת שי"ן מימין ומשמאל, ושיהיו תופרין אותן בגידין, ושעושים להם מעבורת, ושיהיו הרצועות שחורות, ושיהיה הקשר בצורת דל"ת, ולהרמב"ם שיכרוך הפרשיות במטלית ושיכרוך אותם בשיער מעל המטלית, ואם שינה באחד מאלו, פסול? וזה הלכה למשה מסיני. תגיד לי, זהו הטעם של המצוה? אלא אומר הרמב"ם, אני מסביר כעת רק את המלים הכתובות בתורה, אבל לגבי ההלכות המובאות בתושב"ע, כעת אינני מסביר.

שנאמר שם שם לו חק ומשפט וגו', נראה דלא פליגי דודאי במרה נאמרו הדינים כדכתיב שם שם לו, אלא דפרושיה נאמרו מסיני. תדע דהא כתיב ועבדו לעולם, ואחז"ל לעולמו של יובל, והרי לא נאמר היובל אלא בהר סיני כדכתיב בריש פ' בהר. אלא שבמרה לא נאמרו אלא דברים ככתבן, ופירושם נאמר מסיני. והיינו שאמר לו הקב"ה, משה, לא תעלה על דעתך וכו' כמו ששניתני עמך כך תשנה עמהם, אלא תפרש להם הטעמים כמו שפירשתי לך, עכ"ל. מאריך בכך בעל תורה שלמה ובמילואים לפרשת משפטים, כרך י"ז.

הוא הולך ומדבר שם לפי דעת רבי אליעזר, ע"פ מעט ספרים שישנה שם בדבריו גירסא אחרת. דהיינו, בשלב הראשון, כאשר נאמרה ההלכה הזאת, זה אכן היה ממש. זה בתורה שלמה שם דף רס"ג, מי שיראה הוא השתטח מאד בכל סוגיא זו, לארכה ולרחבה ולעמקה. הפליא לעשות. בנ"ד הוא אומר זאת רק אליבא דרבי אליעזר. אבל אני חושב, שהרמב"ם מפרש כך אליבא דכולי עלמא.

כעת תראו, איזה צדיק הרמב"ם. למה הוא לא רצה לכתוב את הפירוש הזה? מלבד מה שאולי בגלל שאין לו ראייה שזה כך.

דהיינו, מה שכתוב בתורה עין תחת עין, ומובן שלפי פשט המלים שזה ממש, זה דבר נכון, וכך זה היה במרה. אבל אחר כך, נאמר זאת עס הפירוש, שהכוונה היא ממון. הרמב"ם פחד ולא רצה לכתוב זאת, כי בזה הוא היה נותן ח"ו יד למינים, כביכול הנה תראו שיש כאן עין תחת עין ממש. הרמב"ם חשש, שח"ו שמא הוא מחליש כביכול את התושב"ע, אם הוא יגיד שכך זה היה בשלב הראשון, למרות שזה אמת, כיון שכבר לא נפק"מ לדינא, זהו רק פירוש כיצד להבין זאת, לכן הרמב"ם לא רצה להביא את זה.

במלים אחרות, זה בדיוק הפוך ממה שכל הרשעים והכופרים נתפסים ע"ד הרמב"ם הללו,

ברשעות כזאת, הם רוצים להגיד כי כביכול הרמב"ם הסתיר כאן, שהוא ח"ו לא מאמין שכך הפירוש בתורה, אבל הוא לא רצה לכתוב זאת. את הרשעות שלהם, הם תולים ברמב"ם. כעת תבינו, שישנם צדוקים וביתוסים חדשים. זה בדיוק כמו הצדוקים והביתוסים, כמו שהקדמנו בתחילת השיעור. אבל הרשעים האלה, מכניסים את זה ברמב"ם, כי באמת זה מה שהם חושבים, ולכן הם תולים זאת ברמב"ם.

צריכים לדעת כלל, הרמב"ם לא מיוחד להגיד את הדעה שלו, הרמב"ם כותב את מה שהוא אומר בלי מורא. ואם כך הוא היה סובר, והוא לא היה מיוחד. אם הרמב"ם היה חוזר בו, היה צריך להגיד, מה שכתבתי בפירוש המשנה, צריך למחוק, וכן את מה שכתבתי בחיבור, כעת אני חוזר בי. אילו הוא היה חוזר בו במו"נ. הרי הבן שלו כותב לגבי כמה וכמה הלכות, שהרמב"ם חזר בו.

האור שמח אומר, כי כל חיבורי הרמב"ם, ספר המצוות, פירוש המשנה, מורה נבוכים וכו', הכל זה מקשה אחת. זה בעצם רוח אחת בכולם, הכל מחובר. ולפעמים הרמב"ם חוזר בו, הדבר יכול להיות, אבל אם הוא חוזר בו הוא אומר וכותב זאת. דיברנו על כך בעבר (בכמה מקומות) לגבי כמה דברים שהרמב"ם מחק מחיבורו וכתב אחרת. רואים זאת הן בפירושו למשנה, והן בחיבור. אם הרמב"ם חזר בו ממ"ש בהלכות חובל ובפירוש המשנה ובספר המצוות, היה צריך להגיד זאת. הרמב"ם לא פחדן, הוא לא פחד להסתיר את דעותיו, אם הוא היה חושב כך.

כפי שהוא כותב למשל בפרקי אבות ופרק ד' משנה ה', לגבי העניין של להתפרנס מן התורה. כידוע, שיטת הרמב"ם שאסור לעשות זאת, וז"ל, ולדעתי ג"כ שדבָּרֵי בַהּ, לא יאות לרוב חכמי התורה הגדולים, ואפשר לכולן. חזרתי מהסכמתי, ואדבר בה מבלתי שאשגיח לקודמים או לנמצאים. וגם לאחר הרמב"ם, לא

שערי יצחק – השיעור השבועי

דהיינו, בכדי שההוא יקבל את התיקון שלו, אם הוא סימא את עין חבירו ושילם ממון, אבל זה לא כמו שיוציאו לו את העין ממש, לכן הנשמה שלו תבוא בגלגול ויחזיר לו על מה שעשה, 'כאשר עשה כן יעשה לו', 'כאשר יתן מום באדם כן ינתן בו', כשיבוא בגלגול אחר. א"כ בעצם זהו התיקון שלו, כיון שהוא פשע שעשה דבר כזה, צריך שיוציאו לו הניזק את עין.

כעת תראו הפלא ופלא. הרי לאדם נותנים אפשרות לחזור בגלגול, שלוש פעמים. כפי שנאמר באיוב ואיוב ל"ג, כ"ט הֲנֵן כָּל אֱלֹהִים יַפְעֵל אֵל, פְּעָמִים שְׁלוֹשׁ עִם גָּבֶר. זהו המקור לסוד של הגלגול, כידוע בזוה"ק. התיקון ע"י גלגול, יכול להיות רק שלוש פעמים. יש לפרש כי לכן כתוב ג"פ בתורה עין תחת עין, 'תחת' היינו שיבוא בתחתיות הארץ, הוא ייקבר, ויבוא פעם שנייה, ועוד פעם שלישית. אבל בשלישית אין 'תחת', כי זהו הסוף, לכן נאמר 'עין בְּעֵין'. בפעם השלישית, אין 'תחת'. ישנה אפשרות שהאדם נקבר, בא בתחתיות הארץ, וחזר חזרה, אבל זה יכול להיות עד פעם שלישית. אבל אם הוא לא תיקן, לא זכה לעשות את התיקון שלו, לא התאפשר, זה כבר אבוד. לכן בפעם השלישית כבר לא כתוב 'תחת', כי אין לו כבר את האפשרות לחזור ולתקן זאת.

יש עוד כמה דברים להשלים, ובל"נ נעשה זאת בשיעור הבא. אבל חושבני שאמרת את הדברים העיקריים. השם ברוך הוא יזכנו ויסייענו על מעשי רצונו, אכי"ר.

אני מקוה שהדברים ברורים. אם משהו לא ברור, אולי החסרתי להסביר משהו, ניתן לשמוע שאלות עוד דקה שתים, בכדי שנצא עם דברים ברורים.

שאלה מהקהל: אבל בפרשת אמור לא מוזכר 'נפש'.

תשובת מרן שליט"א: זאת שאלה אחרת וישנן עוד שאלות נוספות, מדוע שם כאן כתוב 'שבר תחת שבר', שזה לא נזכר בפ' משפטים ובפ'

הסכימו איתו. הרי הרמב"ם סובר, שאסור לאדם להתפרנס מן התורה, והוא צריך שתהיה לו פרנסה אחרת. כידוע, הדברים הללו לא התקבלו, אבל הרמב"ם אומר כי כך דעתו, כך נראה לו ויש לו הוכחות וכו', לא ניכנס לנושא הזה. הרמב"ם לא מפחד להגיד מה שהוא אומר.

הרמב"ם היה צדיק גדול, ולמעשה לפי מה שאנחנו אומרים, כתוב פה ברמב"ם בדיוק הפוך. הרמב"ם כותב כי לפי התורה כאשר ניתנה לראשונה במרה, זה עין תחת עין ממש, ובתורה שבע"פ התפרש שזה ממון, כאשר התורה נאמרה בסיני, ולכן את זה הוא לא רצה לכתוב במפורש, כי בכך הוא ח"ו נותן איזה פגם, כביכול הוא נותן מקום לדברי הביתוסים, כביכול זה עין תחת עין ממש, כי כך זה היה ברגע הראשון. לכן הוא לא רצה לכתוב זאת. בדיוק ההיפך ממה שהם ח"ו תולים ברמב"ם בוקי סריקי.

וכעת הרווחנו בס"ד, להבין מדוע כתוב ג' פעמים בתורה עין תחת עין. כי בעצם השתנה כאן הפירוש. הירושלמי אומר, שוגג ומזיד. עכשיו כתוב 'עין תחת עין', כי זה אכן דבר אחד. פעם ראשונה, לרמוז שזה היה ממש. ופעם שנייה, פירושו ממון. ופעם השלישית, להוסיף גם שלא תחלק בין שוגג למזיד. שאפילו במזיד, אין מסמים את עין המזיק, אלא הוא משלם ממון. את דמי העין.

ולגבי השאלה, למה פעמיים כתוב 'עין תחת עין' וכאן בפ' שופטים כתוב 'עין בעין', לכך אין לי תשובה אלא רק עפ"י הסוד. המקובלים אומרים ש'עין תחת עין' זה אכן יתקיים ממש. הם כותבים, למה כתוב בתורה עין תחת עין, זה מטעה את האנשים, זה ח"ו נותן לאפיקורוסים לרדות, להגיד שהנה כתוב בתורה עין תחת עין. הם אומרים, שזה אמת, בגלגול. יבוא מי שפגע בחבירו, שהזיק לו, כגון אם סימא את עינו, בגלגול אחר הוא יבוא ויחזיר לו 'תחת עין', הוא בעצמו יוציא לו את העין ממש, הוא יחזיר לו בגלגול אחר.

שופטים. זהו כבר דברים שנשגב מבינתי. על ההבדל בסדרים של האיברים, וכן מה לא נזכר כאן ונזכר שם, אלו הן עוד שאלות. אבל לפחות את הדבר הכללי, זכינו לתרץ. הראב"ע ורבינו בחיי והמלבי"ם בפרשת משפטים מסבירים למה התורה מפרטת שבעה דברים, עין, שן, יד רגל כויה פצע וחבורה. מדוע לא מספיק חלק יעו"ש. ועדיין צריך ביאור על השינוי בפירוט בין מה שכתוב שם, לבין אמור ושופטים. המקום ברוך הוא יאיר עינינו. צריך להתיישב על כך לעת הפנאי.

שאלה מהקהל: מצינו שמתגלגלים הרבה יותר משלוש פעמים?

תשובת מרן שליט"א: נכון. הדבר תלוי, כי זה לצדיקים ולא לרשעים. ובל"נ נסביר ונוכיח זאת בשיעור נוסף, בעזרת ה' יתברך.

ויהי רצון שנזכה שיתקיים בנו הכתוב בהפטרה שקראנו השבת [ישעיהו נ"ב, ח'] **פִּי יְעִין בְּעֵין יְרָאוּ בְּשׁוֹב יְיָ צִיּוֹן, בְּקִרְוֹב בְּמַהֲרָה בִּימֵינוּ אָמֵן.**

הודעה חשובה!

שיעור זה הוקלד עפ"י שמיעה בעיקר, נערך והגה לפי הבנת העורך.

השיעור היה לנגד עיני מרן שליט"א קודם הוצאתו, הוסיף עניינים וציין מקורות, שיפר ותיקן דברים רבים, אולם מפאת העומס הרב המונח על כתפיו, נבצר ממנו לעבור הגהה מדוקדקת, להאיר ולהעיר בהרחבה כבשיעורים שעברו.

לאור האמור, בכל ספק או שאלה המתעוררת למעיין בשיעור זה, יש לו לברר היטב את הדבר להלכה ולמעשה אצל מרן שליט"א. הערות ותיקונים יתקבלו ברצון.

ניתן להקדיש כל שיעור להצלחה ולרפואה, או לעילוי נשמת. השם יוזכר בל"נ בתחילת השיעור מפי מרן הגאון שליט"א, וכן באמירת "מי שבירך" בסוף השיעור.

פרטים בטלפון: 050-4140741.

והתורמים והמסייעים להפצת התורה ולזיכוי הרבים, ימלא המקום ברוך הוא כל משאלות ליבם לטובה, אכ"ר.

אלול

אשמורות